

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra teologických věd

Bakalářská práce

Sociální problematika v Horažďovicích v letech 1850 až 1950

Vedoucí práce: doc. ThDr. Rudolf Svoboda, Th.D.

Autor práce: Blanka Živčáková, DiS.

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: Kombinovaná

Ročník: III.

Prohlášení: Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

31. 3. 2017

Blanka Živčáková

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. ThDr. Rudolfu Svobodovi, Th.D. za cenné rady, připomínky a především za jeho nezměrnou trpělivost při vedení práce.

Obsah

Úvod.....	5
1 Horažďovice	7
1.1 Historie Horažďovic do roku 1850	8
1.2 Historie města 1850-1950	11
2 Sociální problematika.....	15
2.1 Sociální problematika v Horažďovicích do roku 1850	15
2.2 Sociální problematika v Horažďovicích v období od 1850-1914.....	18
2.3 Sociální problematika v Horažďovicích 1914-1938	25
2.4 Sociální problematika v Horažďovicích 1939-1950	34
Závěr	40
Použité zdroje	42
Abstrakt.....	44
Abstract.....	45

Úvod

V bakalářské práci se zabývám tématem sociální problematiky v letech 1850-1950 v Horažďovicích. Jedním z důvodů, proč jsem se rozhodla pro zvolené téma je, že jsem v Horažďovicích navštěvovala základní školu, v současnosti zde působím jako sociální pracovníce na úřadu práce; dále také studuji obor sociální a charitativní práce. Dalším důvodem, proč jsem si vybrala zvolené téma, je, že mě zajímá historie kraje, v němž jsem se narodila a kde také bydlím. Myslím si, že je dobré, aby člověk znal historii svého okolí, aby se z ní mohl poučit a neopakoval chyby minulosti. S ohledem na mou současnou práci mě zajímá sociální problematika v minulosti, jak ji moji předchůdci zvládali a jaké měli možnosti ji řešit.

Cílem této práce je z dostupných zdrojů, zejména z dochovaných pramenů, nastínit sociální problematiku, resp. její vývoj, v Horažďovicích od poloviny devatenáctého do poloviny dvacátého století, a to nejen v kontextu velkých zlomových historických událostí, ale zejména v souvislosti s dějinami města a vůbec života místních lidí.

Podstatnou část pramenů, které jsem prostudovala a cituji v uvedeném seznamu použité literatury, tvoří obecní a školní kroniky města Horažďovice, uložené v digitální podobě v SOkA Klatovy. Dále jsem čerpala z knih místních rodáků *Dějiny města Horažďovice*¹ a *Proměny města Horažďovice*.² Ve Státním okresním archivu v Klatovech jsem našla další podklady na dané téma. Vzhledem k tomu, že neexistuje žádná publikace, která by se věnovala zvolenému tématu, jsou získané informace seskládány jako mozaika nejen z torzovitých zmínek v literatuře, ale také z dochovaných pramenů, především zmíněných kronik. Se všemi zdroji je potřeba pracovat velmi kriticky s ohledem na jejich původ, autora a dobu vzniku. Právě k hlavním literárním zdrojům je třeba zmínit, že výše uvedené publikace nejsou mnohdy zcela originální, protože Eduard Šimon při psaní svého díla vychází z knihy Karla Němce, který čerpal informace z archivních dokumentů městského archivu. Sám Karel Němec byl také jedním z pisatelů zmíněných kronik.

¹ NĚMEC, K. *Dějiny města Horažďovic*. Horažďovice: vydáno péčí nákladem Okrašlovacího spolku v Horažďovicích, 1936. ISBN neuvedeno.

² ŠIMON, E. *Horažďovice: Proměny města 1292-1992*. Horažďovice: MěKS a MěstNV v Horažďovicích, 1990. ISBN 80-900062-3-X.

Dochované prameny a existující literatura do značné míry určily strukturu mé práce, kterou jsem rozdělila do dvou kapitol. První kapitola představuje město a pojednává o jeho historii. Je rozdělena do dvou podkapitol, první se zabývá historií do roku 1850 a druhá obdobím 1850-1950. V druhé kapitole se věnuji sociální problematice ve městě. Jsou zde uvedeny podrobnosti, které charakterizují vývoj v oblasti sociální problematiky a způsoby jejich řešení v kontextu doby (vývoj cechů, spolků, rozvoj průmyslu, školství, zdravotnictví, filantropické aktivity, vliv zlomových okamžiků dějin atd.). Tato kapitola je rozdělena na jednotlivé podkapitoly s ohledem k významným historickým změnám. První podkapitola popisuje sociální problematiku do roku 1850, kdy došlo k významným změnám v oblasti samosprávného uspořádání v rámci monarchie. Druhá podkapitola se zaměřuje na období let 1850-1914, tedy do začátku první světové války. Třetí pak pojednává o sociální problematice v letech 1914-1938 a čtvrtá o období let 1939-1950.

Při práci s prameny a literaturou jsem použila metodu přímou a komparativní.

1 Horažďovice

Město Horažďovice leží v podhůří Šumavy na levém břehu řeky Otavy v nadmořské výšce 427 metrů. Středem města prochází silnice spojující okresní města Klatovy a Strakonice, dříve bývala císařskou silnicí. Městem rovněž prochází železniční trať, která se napojuje v Horažďovicích předměstí na hlavní trať České Budějovice – Plzeň a spojuje město se Sušicí a Klatovy. Krajina v okolí města je mírně zvlněná s údolní nivou kolem řeky Otavy. Jižním směrem od města se vypíná vrch Prácheň a severozápadním směrem pak vrch Stohlavec. K rozvoji města v minulosti významně přispěla skutečnost, že se nacházelo na obchodní stezce, v okolí řeky se těžilo ve středověku zlato. O tom svědčí řada pozůstatků po rýžování zlata, takzvaných hrubat. V mlýnském náhonu se úspěšně po několik století chovaly perlorodky. Odtud pochází i název perlorodá Otava.

V současné době jsou Horažďovice tvořeny několika bývalými samostatnými obcemi, které se v posledních sedmdesáti letech postupně připojily a staly se součástí města. Jedná se o Zářečí (později s městem úplně splynulo), Babín, Boubín, Horažďovická Lhota, Komušín, Svaté Pole, Třebomyslice a Veřechov. Město je rovněž sídlem obce s rozšířenou působností. Katastrální výměra obce činí 4 299 ha.

Podle údajů k 31. 12. 2014 žilo ve městě 5 399 obyvatel s průměrným věkem 43 let.³

V Horažďovicích jsou dvě základní školy a Střední škola Horažďovice umístěná v objektu bývalého kláštera. Obyvatelé Horažďovic a okolí nacházejí práci v několika podnicích ve městě, kterými jsou Lyckeby Amylex, Otavské strojírny, Bohemia sport, Plamet, Hapon, Autospol Horažďovice, Oseva Seeds, Kovaltos, Ovag, Mlým a krupárna Mrskoš, Teraso a další. Rovněž zde působí řada živnostníků. Zdravotnická zařízení v Horažďovicích poskytují péči obyvatelům v celém okolí. Dobré jméno má léčebna dlouhodobě nemocných, kde se úspěšně zrehabilitovala řada občanů, ať už po prodělaných operacích pohybového ústrojí nebo po prodělaných úrazech.

³ Srov. <http://www.sumavanet.cz/horazdovice/zaklad.asp>.

1.1 Historie Horažďovic do roku 1850

Krajina, kde leží Horažďovice, byla osídlena už v době bronzové. Svědčí o tom archeologické nálezy z okolí – např. u Malého Boru, Hejné, Jetenovic.⁴

Historie Horažďovic je úzce spjata s historií hradiště a později hradu Prácheň. Hradiště na Práchni vzniklo podle archeologických průzkumů pravděpodobně už v 10. století. Na hrad bylo přestavěno ve 12. století. Sloužilo k ochraně západní hranice a bylo střediskem správy Prácheňského kraje. Na protějším břehu řeky Otavy, na důležité obchodní stezce, která v Sušici navazovala na Zlatou stezku spojující Bavorsko s Čechami, vznikla trhovářská osada Horažďovice. Jako poddanská ves je zmiňována v roce 1251, kdy ji Bavor I. ze Strakonice věnoval řádu Johanitů. Ves se mohutně rozvíjela a postupně získávala rysy města. Název města je podle legendy spojen se jménem kněze Gorazda, který působil na území Velkomoravské říše.⁵

Prvními významnými pány Horažďovic byli Bavorové ze Strakonice. Byli příznivci řádů maltézských rytířů, a proto v Horažďovicích zřídili konvent pro šest bratří.⁶ Nechali vystavět kostel sv. Petra a Pavla na náměstí, který pochází z druhé poloviny třináctého století a je vybudován v gotickém slohu. Za jejich panování byly Horažďovice v roce 1292 povýšeny králem Václavem II. na město. Rovněž založili tvrz (v místě nynějšího zámku) a opevnili město. Za jejich vlády zemřel při obléhání města král Rudolf Habsburský.⁷

V roce 1404 se ujali Horažďovic páni z Hradce. V době jejich vlády se Horažďovičtí přiklonili k táboritům. Byli přívrženci Žižkovými, a to i proti vůli vrchnosti. Páni z Hradce později vystupovali i proti Jiřímu z Poděbrad.⁸

Dalšími vlastníky byli v letech 1459-1483 Kocovští z Kocova. Potvrdili nadání horažďovickému špitálu pro 12 chudých. Za jejich vlády byl povolen trh svatohavelský. Král Jiří z Poděbrad odebral maltézskému řádu v Horažďovicích majetek a věnoval ho Rackovi z Kocova. Podle vyprávění se právě v Horažďovicích měl narodit budoucí král,

⁴ Srov. NĚMEC, K. *Dějiny města Horažďovic*, s. 16.

⁵ Srov. ŠIMON, E. *Horažďovice: Proměny města 1292-1992*, s. 11-17.

⁶ Srov. ŠIMON, E. *Dějiny maltézského řádu v Horažďovicích*. Horažďovice: MěKS Horažďovice, 1993, s. 3-8, ISBN neuvedeno.

⁷ Srov. NĚMEC, K. *Dějiny města Horažďovic*, s. 84-86.

⁸ Srov. tamtéž, s. 88-92.

Jiří z Poděbrad. Po smrti krále však Racek začal napadat sousedy a loupit, což vedlo k tomu, že se souhlasem krále Vladislava byly Horažďovice obléhány a po více než roce se vyhladovělé vzdaly. Majetek byl Rackovi zabaven a koupil ho Půta Švihovský z Rýzemberka a Švihova.⁹

Od roku 1483 byli majiteli Horažďovic Švihovští z Rýzemberka. Za jejich panování byly městu rozšířeny výsady, například spravovat se právem Starého Města Pražského, právo stěhovat se, právo pečetit červeným voskem (panská výsada), vybírat clo, mýto a byl zaveden druhý jarmark (Petropavelský). V té době byl rovněž založen klášter minoritů. Švihovští páni byli vůči poddaným přísní a nesmlouvaví.

Horažďovická radnice byla při řešení sporů vzorem pro okolní města (Strakonice, Sušice, Kasejovice, Blatná). V roce 1503 dal Půta přivést do města vodovod. Byl veden z Práchně dřevěnými rourami a s drobnými úpravami fungoval až do roku 1932. Na konci března 1523 vyhořela polovina Horažďovic. Po nástupu Ferdinanda I. na český trůn však vliv Švihovských klesal a přidávaly se hospodářské potíže. Jmění se ztenčovalo. I přes úpadek horažďovických pánů se však městu dařilo dobře, kupovalo lesy, rybníky, půdu a jiné. Obec měla ve vlastnictví i většinu mlýnů.¹⁰

Za Václava Švihovského byli z kláštera vyhnáni minorité a obsadili ho čeští bratři. Čeští bratři koupili dvůr Račínovský, v němž byla zřízena bratrská škola, která byla financována z různých darů a dědictví.

Vztah obce a vrchnosti se měnil. Páni vydávali mnoho nařízení k utužení poddanství horažďovických. Docházelo i ke sporům. Měšťané se tak obraceli o pomoc i na císařský dvůr.¹¹

Po smrti císaře Matyáše nastoupil na trůn Ferdinand II., vůči kterému byl horažďovický držitel Ferdinand Karel Švihovský nepřátelský. To mělo za následek, že v červnu 1619 přitáhlo císařské vojsko vedené Karlem Buqoyem a celé město vydrancovalo a vypálilo. Vrátilo se ještě v červenci a vydrancovalo zbytek. Přitom shořely téměř všechny dokumenty. Ferdinand Švihovský sice uprchl, majetek však zanechal. Ten mu byl zkonfiskován a prodán. Koupil ho Adam starší ze Šternberka

⁹ Srov. NĚMEC, K. *Dějiny města Horažďovic*, s. 94-97.

¹⁰ Srov. tamtéž, s. 98-104.

¹¹ Srov. tamtéž, s. 106.

v roce 1622 za 74 580 kop míšeňských. Horažďovickým byly odebrány i všechny výsady.¹²

Obnova města ležela na bedrech místních obyvatel. Konšelé vyslali tři dvojice s prosbou o pomoc po Čechách, Moravě i do Bavorska – přinesli 330 kop míšeňských.

Po těchto událostech (rok 1621) byli z kláštera vyhnáni čeští bratři a vrátili se sem minorité. V celých Čechách nastala násilná rekatolizace.

Horažďovice se dlouho vzpamatovaly z drancování na počátku třicetileté války. Později do poloviny sedmnáctého století došlo ještě k několika ničivým požárům. Vlastníci domů často neměli prostředky na jejich obnovu. Prodávali tedy spáleniště a opouštěli město.¹³ V této době se objevují první zmínky o přítomnosti Židů v Horažďovicích, což dokládají odkupy některých domů ve městě. Židé zde žili pravděpodobně odedávna.¹⁴

Za třicetileté války pak, podobně jako jiné obce, i Horažďovice trpěly přítomností vojsk. Ta si vynucovala vojenské berně, krmení pro koně, jídlo pro vojsko. Často tudy procházela vojska, která drancovala, co se dalo. I když zde neprobíhaly žádné válečné bitvy, mnohdy to ve městě vypadalo jako po velkém boji. Uzavřením míru se i Horažďovicím ulevilo.

Šternberkové vrátili městu některé výsady, podporovali klášter minoritů, přestavěli zámek, finančně podporovali rozvoj města, vymohli městu další trhy a byl za nich stanoven počet židovských rodin ve městě na deset. V roce 1690 byla započata stavba nové radnice.

Od roku 1719 se vyměnilo několik vlastníků horažďovického panství. V roce 1755 je získala Karolína z Löwensteinu a Wertheimu, která měla pochopení pro chudé. V roce 1800 se panství ujali Rummerskirchové, kteří nechali vystavět řadu objektů v okolí Horažďovic, především pro zábavu panstva.¹⁵

¹² Srov. NĚMEC, K. *Dějiny města Horažďovic*, s. 106-121.

¹³ Srov. tamtéž, s. 123-125, 131-132.

¹⁴ Srov. tamtéž, s. 219.

¹⁵ Srov. tamtéž, s. 133-139, 149-152, 151 -152.

V roce 1834 prodal Karel Bernard Rummerskirch panství za 400 tisíc zlatých knížeti Rudolfovi Kinskému. Vzhledem k politické situaci však už vlastníci panství neměli téměř žádný vliv na chod města. Kinští vlastnili Horažďovice do roku 1945.¹⁶

1.2 Historie města 1850-1950

Patentem císaře Josefa II. a zákonem o zrušení roboty nastaly ve společnosti mohutné změny. Uvolnila se pracovní síla, bývalí poddaní se mohli svobodně stěhovat, uzavírat sňatky, posílat své potomky na studia. To vedlo v hospodářské oblasti k rozvoji manufaktur a později průmyslu. Moderní trh práce se dotvořil po roce 1848. Město Horažďovice do té doby bylo spíše městem řemeslníků, kteří se sdružovali v ceších. I když došlo k výstavbě železnice a podmínky pro rozvoj průmyslu v Horažďovicích byly dobré, k významnějšímu rozvoji průmyslu v 2. polovině 19. století nedošlo. Vzniklo pouze několik malých továren, které však měly pouze lokální význam a později mnohdy zanikly. Horažďovice a okolí tak zůstaly především zemědělskou oblastí.¹⁷

Ve městě vznikly továrny na výrobu vaty z bavlny, papírna na výrobu balicího papíru ze slámy a sirkárna. V 19. století má také počátky výroba bramborového škrobu, která se zachovala dodnes. Působil zde také lihovar a octárna.¹⁸

Ve 2. polovině 19. století došlo rovněž k významným změnám společenského života. Lidé pocítovali národní uvědomění a s uvolňováním poměrů ve společnosti zakládali řadu spolků, z nichž některé přetrvaly do současnosti.

Tabulka číslo jedna uvádí počet obyvatel a domů podle údajů uvedených v historickém lexikonu obcí. Z údajů je patrné, že po počátečním zvyšování počtu obyvatel na více než 3 000 došlo na přelomu 19. a 20. století ke stagnaci počtu obyvatel. Bylo to způsobeno zejména tím, že ve městě nevznikly velké průmyslové podniky a lidé se tudíž za prací do Horažďovic nestěhovali. Přírozený přírůstek počtu obyvatel byl eliminován stěhováním obyvatel do větších průmyslových center (během roku 1897 se

¹⁶ Srov. NĚMEC, K. *Dějiny města Horažďovic*, s. 152-154; SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1940-1955*, sign. OK 35, inv. č. 278, s. 104, Dostupné také na digitální kopii ze systému: www.portafontium.cz.

¹⁷ Srov. RÁKOSNÍK, J. a kol., *Sociální stát v Československu: Právně-institucionální vývoj v letech 1918-1992*, Praha: Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-30-8, s. 28-52.

¹⁸ Srov. SMETANOVÁ, H. *Židé v Horažďovicích*, s. 31. Horažďovice: Město Horažďovice, 2008. ISBN neuvedeno, s. 31.

vystěhovala řada rodin i se svými dětmi z města a okolí, neboť ve městě bylo obtížné sehnat obživu, zejména po uzavření některých továren – sirkárna a papírna)¹⁹ a emigrací do Ameriky. V uvedeném období došlo ke zvýšení počtu domů, což odpovídalo přírůstku obyvatel v uvedeném období a zvyšujícím se požadavkům na úroveň bydlení.

Tabulka1: Vývoj počtu obyvatel a domů ve městě 1869-1910²⁰

	1869	1880	1890	1900	1910
Počet obyvatel	2679	3173	3332	3304	3252
Počet domů	263	280	297	326	325

První desetiletí 20. století proběhlo poměrně v poklidné atmosféře. To radikálně změnila zpráva z 26. července 1914, kdy byla vyhlášena mobilizace a začala světová válka. Horažďovice, stejně jako ostatní obce, byly tímto aktem postiženy, neboť v několika vlnách byli odvedeni a později museli narukovat všichni bojeschopní muži. Ve městě se zhoršovala hospodářská situace. Téměř nic se nedalo normálně koupit. Potraviny a jiné životní potřeby bylo možné získat v přidělovém systému. Vzhledem k tomu, že ani tak těchto potřeb nebyl dostatek, rozmohl se černý trh. Ceny na něm však několikanásobně překračovaly úroveň oficiálních cen.²¹

Poválečné období bylo charakteristické přetrváváním potíží z dob války, neboť hospodářství bylo rozvrácené válkou. Pokračoval přidělový systém. Lidé však tuto situaci lépe snášeli, neboť se těšili z nové samostatné republiky. Poválečné potíže se dařilo překonávat. Problémem byl velký počet nezaměstnaných, který způsobila demobilizace armády a přechod podniků od válečné výroby. Jak se situace zlepšovala,

¹⁹ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika dívčích škol Horažďovice 1872-1924*, sign. ŠK 73, inv. č. 177, s. 92, Dostupné také na digitální kopii ze systému: www.portafontium.cz.

²⁰ Srov. RŮŽKOVÁ, J, ŠKRABAL, J a kol. *Historický lexikon obcí ČR 1869-2005 - 1. díl* [online]. Praha:2006. Jihočeský kraj, Dostupné na

WWW:<<https://www.czso.cz/documents/10180/20538302/13n106cd1.pdf/cf538eaa-7f70-49f6-8e76-dc88932650ef?version=1.0>>

²¹ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1914-1919*, sign. OK 32, inv. č. 275, s. 1-50, Dostupné také na digitální kopie ze systému: www.portafontium.cz.

docházelo k zlepšování společenského života. Vznikla řada spolků a korporací, které vyplňovaly volný čas horažďovických občanů.

Situaci některých zemědělců pomohla řešit pozemková reforma, při které byla rozparcelována část horažďovického velkostatku.²²

V Horažďovicích působilo v meziválečném období několik podniků: továrna na pletené zboží „Skol“ J. Měříčky, škrobárna a lihovar, stavební firma J. Bubly, vápenka J. Chvoje, strojní pily V. Maška a J. Vrány, lihovar a pivovar F. K. Kinského a jiné.

Rozsah spolkové činnosti ilustruje seznam spolků uvedený v Kronice města Horažďovice v roce 1934. Z tohoto seznamu vyplývá, že ve městě působilo třicet pět spolků, sedm politických stran a osm profesních společenstev.²³

Hospodářský rozvoj ve městě negativně ovlivnila hospodářská krize, v jejímž důsledku řada podniků omezovala výrobu nebo skončila úplně. Horažďovice nebyly průmyslové město, i přesto některé firmy práci zastavily, například zahradnictví J. Kandra, výroba motocyklů J. Cvacha, škrobárna. Naopak dále pracovali ve vápence J. Chvoje, na pile V. Maška, v továrně na pletené zboží J. Měříčky i v brusírně skla V. Hanzlíka. Vzrostl počet nezaměstnaných. Životní podmínky dělníků se zhoršily.²⁴

Vyostřovala se mezinárodní situace a státy v Evropě zbrojily. Na významu nabývala výchova, jak se chovat v případě napadení nepřítelem, hlavně protiplynová ochrana.

Dne 29. září 1938 proběhla konference v Mnichově a nadiktovala československé vládě 8 podmínek. Vláda se rozhodla je přijmout. Došlo k rozdělení státního území. Dne 6. října 1938 byla provedena demobilizace. Nové hranice státu se posunuly až těsně k Sušici. 15. března 1939 byl vyhlášen Protektorát Čechy a Morava a obyvatelé se na dlouhých šest let dostali do područí německých okupantů. Situace se dále zhoršovala po zahájení druhé světové války 1. září 1939.²⁵

²² Srov. SOKA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1919-1927*, OK 33, inv. č. 276, s. 3-51, Dostupné také na digitální kopie ze systému: www.portafontium.cz.

²³ Srov. SOKA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1928-1940*, sign. OK 34, inv. č. 277, s. 157-160, Dostupné také na digitální kopii ze systému: www.portafontium.cz.

²⁴ Srov. tamtéž, s. 123-132.

²⁵ Srov. tamtéž, s. 219-277.

Toužebně očekávaný okamžik nastal v neděli 6. května 1945, kdy do Horažďovic přijela kolona americké armády. Lidé příslušníky americké armády vítali s radostí. Osvobození Horažďovic proběhlo klidně bez jediného výstřelu, třebaže zde byla silná německá posádka. Ta však včas opustila město. Dne 17. července přiletěl do Horažďovic generál Patton, který se zúčastnil vojenské přehlídky na pozemcích u Jarova. Život ve městě začal řídit nově utvořený národní výbor. Bylo nařízeno vystěhování uprchlíků a příslušníků německé národnosti. Německý majetek byl prohlášen za státní. Týkalo se to mimo jiné i majetku F. K. Kinského. Půda velkostatku byla přidělena zemědělcům – deputátníkům, popř. okolním obcím. Život ve městě se pomalu normalizoval.

V létě 1947 panovalo velké sucho, což mělo za následek malou sklizeň obilí a brambor, a hlavně krmení pro dobytek. Zhoršilo to vyživovací situaci. Koncem února 1948 se i v Horažďovicích utvořil akční výbor, který měl provádět opatření k udržení pořádku a posílit pracovní morálku. Byla vytvořena nová vláda. V Horažďovicích byly v březnu 1948 znárodněny některé podniky.²⁶

²⁶ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1940-1955*, sign. OK 35, inv. č. 278, s. 99-176.

2 Sociální problematika

2.1 Sociální problematika v Horažďovicích do roku 1850

Každé lidské společenství musí řešit nerovné postavení některých svých příslušníků, které může být dané buď fyzickými nebo psychickými nedostatky. Někdy může být i způsobeno nerovným sociálním postavením. Tato nerovnováha vyvolává chudobu.

Chudobu můžeme popsat jako stav, kdy se člověku nedostává něčeho nezbytného pro život. Může to být například nedostatečný příjem a z něj vyplývající nemajetnost, nelidské pracovní a životní podmínky atd. Jedním z možných důsledků chudoby je bída. Pokud se jednotlivec ocitne ve stavu nouze, má právo na nezbytnou pomoc. Ta může být poskytnuta v závislosti na typu nouze buď formou peněžních nebo věcných dávek anebo formou sociálních služeb. Cílem společnosti by mělo být chudobu minimalizovat. K tomu slouží sociální politika společnosti, různé dobročinné aktivity jednotlivců i společenstev. K rozvoji společnosti a tím k omezení nerovného postavení jednotlivců napomáhá vzdělávání a rovněž úroveň zdravotní péče.²⁷

S řešením nerovného postavení svých obyvatel a v důsledku toho s existující chudobou se museli od nepaměti vyrovnat i v Horažďovicích. Horažďovičtí žili v poddanském městě. Ve srovnání s poddanými na vsích však byli poměrně volní. Měli malé robotní povinnosti, nemuseli odvádět některé dávky. Bylo však i dost zákazů. Vrchnost se starala o udělování výsad – zejména práva trhovářská. Plynuly jí z toho příjmy. Záležitosti města zprvu řídil rychtář dosazený vrchností. Později k němu přibyl sbor konšelů a sbor kmetů. Konšelé si posléze volili purkmistra. Byla snaha vymanit se z vrchnostenské správy. Samosprávnými institucemi byly cechy a bratrstva. Právě jejich ustanovení bylo pro jejich členy významné mimo jiné i z hlediska řešení sociální problematiky, neboť zajišťovaly ochranu příslušníků v případě sociálních potíží a rovněž před konkurencí. Nejvíce propracovaná pravidla fungovala v hornictví.

Dalším prvkem, který pomáhal řešit dopady nerovného postavení ve společnosti, byly charitativní filantropické aktivity. Ty se postupně přesouvaly z církve, která byla

²⁷ Srov. PÁTRA, M. *Chudinská péče v Čechách v letech 1918-1938 a její historické kořeny*. Praha 2010. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Ústav hospodářských a sociálních dějin. Vedoucí práce J. Rákosník., s. 11-13.

v počátcích sociální péče nejvýznamnější, na soukromé subjekty. Dělo se to v souvislosti s tím, že církve v různých dobách ztrácela svou hospodářskou sílu a naopak soukromé subjekty získávaly více prostředků a mohly se stát mecenáši v sociální oblasti.²⁸ V předprůmyslovém – agrárním – období vývoje společnosti byly významným prvkem sociální pomoci rovněž mechanismy rodinného zabezpečení.

Chudinská péče v Horažďovicích byla financována z různých povinných dávek nebo případně z dobrovolných příspěvků. Některé záležitosti byly rovněž financovány z darů a odkazů bohatých měšťanů nebo jiných mecenášů. Tak například Václav z Jindřichovic založil v Horažďovicích chudobinec, pro který koupil dům. Alžběta Tudicová odkázala špitálu sv. Michala svůj majetek (podle zápisu z roku 1448). V roce 1538 měli v obecním špitále šest chudých, jimž se vydávalo 16-19 grošů týdně. Na špitál platili obecní poddaní (ze Svatu, Veřechova, Ujezda a Slatiny). Plativali na něj i ze strakonického zámku. Obec vydržovala dva špitály – u sv. Michala (od Tudicové) a u sv. Petra a Pavla. Do chudinské pokladny plynuly příjmy i z obecních zahrádek přidělených sousedům.²⁹

Dalším zdrojem financování péče především o nadanou chudou mládež byly nadace, které založily významné osobnosti. Škole jednoty bratrské věnovala Dorota Kapšová, měšťanka ze Žatce, sto kop, aby zde mohli studovat i sirotci.³⁰ Nejstarší byla Rožemberská a Žáčkovská nadace. Fondy měly příjmy z polí. Byly určeny chudé mládeži – zpěvákům na kůru kostela. Jan Augustin Gregor (oltářník u sv. Víta v Praze) věnoval 2 000 zlatých rýnských na zřízení studentské nadace pro potomky svých bratrů a sester. Později se o stipendium mohli ucházet i synové početných horažďovických občanů při studiu v jezuitských seminářích, resp. gymnáziích. Jan Tiller a následně jeho synovec stejného jména odevzdali svůj majetek, dohromady 900 zlatých, pro stipendia zakladatelova příbuzenstva. Tomáš Budecius věnoval 2 000 zlatých, z nichž měli být vydržováni dva studenti. Václav Florián Herites složil ve prospěch studijní nadace 1 600 zlatých. Jan Ondřej Mottl věnoval 1 000 zlatých. Jan Herytes věnoval 1 400 zlatých. František Tiller věnoval 6 000 zlatých. Prostředky byly v první řadě určené potomkům příbuzných donátora. Pokud jich nebylo, mohla se podpora poskytnout i jiným chudým chlapcům horažďovických občanů. Jan Galla věnoval státní úpisy

²⁸ Srov. PÁTRA, M. *Chudinská péče v Čechách v letech 1918-1938 a její historické kořeny*, s. 13-14.

²⁹ Srov. NĚMEC, K. *Dějiny města Horažďovic*, s. 157-185.

³⁰ Srov. tamtéž, s. 81.

v hodnotě 4 000 zlatých biskupskému semináři pro zajištění studia jednoho chovance ze Strakonice, Horažďovic nebo Podsrpu.³¹

Významnými dárci prostředků v sociální oblasti byli někteří majitelé horažďovického panství. Pomoc poskytovali buď prostřednictvím církevních institucí ve městě, které měly dozor nad školami (konvent řádu maltézských rytířů, klášter minoritů) nebo přímo dary pro konkrétní účely. Tak například Václav Vojtěch ze Šternberka věnoval 520 zlatých na opravu poničených domů, které utrpěly ničivými požáry, protože bylo třeba pozvednout život ve městě. Tím Horažďovice získaly nemálo. Kněžna Karolína z Löwensteinu a Wertheimu nechala vybudovat špitál pro 24 chudých v sousedním Velkém Boru. V roce 1765 založila nadaci pro 24 osob – panské sluhy a poddané – složila původně asi 58 tisíc zlatých. Z úroků se poskytovala podpora zestárlým sluhům a chudým. Dispoziční právo měl majitel panství.³²

Samosprávnými institucemi nejen v hospodářské oblasti, ale i v oblasti sociální byly cechy. Měly za cíl ochranu živností, ustanovovaly pravidla provozování řemesel, umožňovaly určitou podporu v době nemoci aj. V cechu byli sdružení – řezníci, sladovníci, pekaři, krejčí, kováři, hrnčíři, ševci, mlynáři atd. Z cechovních prostředků se platily různé útraty, např. občerstvení při schůzích, ale podporovali se z nich i vandrovní tovaryši. Byly z nich poskytovány i příspěvky na dobročinnost. Cechy vydávaly artikuly, kterými se jejich členové řídili. Byla v nich mimo jiné i ustanovení o péči o případné sirotky či staré příslušníky cechů nebo pomoc v době nezaměstnanosti. Některé cechy měly v artikulech ustanovení o možnosti kontrolovat zboží cizí konkurence. Pokud zástupci našli vadné zboží, mělo být zabaveno a z výtěžku byla polovina dána na chudé a polovina do cechovní pokladny.

Například cech řezníků měl ve svých člancích, kterými se řídil, ustanovení, že potomci řeznických rodičů mají právo pokračovat v řemesle, to samé vdova, zestárlý mistr má právo ochrany od cechmistrů, sirotci mají právo na pomoc.³³

³¹ Srov. NĚMEC, K. *Dějiny města Horažďovic*, s. 228-232.

³² Srov. *tamtéž*, s. 139-151.

³³ Srov. *tamtéž*, s. 196-213.

2.2 Sociální problematika v Horažďovicích v období od 1850-1914

Zabezpečení sociálně potřebných příslušníků města Horažďovic bylo ovlivněno zákony a nařízeními přijatými v Rakousku-Uhersku. V 19. století byl zaveden systém veřejné péče poskytované obcemi. To bylo dáno i v zákoně. Byl ustaven institut domovské příslušnosti. Jen ta opravňovala k poskytnutí chudinské péče. Obecní zákon z roku 1862 stanovil povinnost obce „*pečovati o chudé a obecní ústavy dobročinné*“.

Podmínkami vzniku nároku na chudinskou péči bylo domovské právo, chudoba, neschopnost výdělků a nedostatek osob, které byly povinny osobu zaopatřit. U těch, kteří v obci pobývali, ale neměli domovské právo, obec pomoc poskytla, ale měla právo na náhradu výdajů u obce domovské. Formálně byly povinnými i okresy, země a stát, ale pouze okrajově.³⁴

O způsobu pomoci nerozhodoval chudý, ale příslušná obec. Mohla být poskytnuta penězi nebo naturáliemi. Zvláštní formou pak byla tzv. „střída“, kdy podporu, zejména v menších obcích, poskytovali přímo jednotliví občané, a to na základě určitých, přesně stanovených pravidel. Podpora byla poskytována většinou naturáliemi. Obecní prostředky na podporu se získávaly z dávek, pokut, zabavených věcí, dobrovolných darů, příspěvků okresu aj.³⁵

Sociální systém v Rakousku-Uhersku byl inspirován podobným systémem německým. Základy byly vytvořeny za vlády Eduarda Taaffeho, který byl předsedou vlády v letech 1879-1893. „*Mezníkem pro tyto reformy se stal rok 1887, kdy byl přijat zákon o povinném úrazovém pojištění, o rok později přibyl zákon o povinném nemocenském pojištění dělníků a nižších úředníků. Dále vznikl samostatný systém sociálního pojištění vyšších úředníků pracujících v soukromém sektoru a příslušníků svobodných povolání.*“ Dále se zákonně rozšiřoval okruh osob, na které se povinné pojištění vztahovalo. Později byl systém doplněn i o starobní pojištění.³⁶

V Čechách byla převzata rakouská chudinská péče. Ta vycházela z filantropické reformy hraběte Buquoye z novohradského panství (z období josefínských reforem). Jan

³⁴ Srov. RÁKOSNÍK, J. a kol., *Sociální stát v Československu: Právně-institucionální vývoj v letech 1918-1992*, s. 367-369.

³⁵ Srov. PÁTRA, M. *Chudinská péče v Čechách v letech 1918-1938 a její historické kořeny*, s. 27-28

³⁶ Srov. tamtéž, s. 21.

Buquoy vytvořil na konci roku 1778 na svém panství v Nových Hradech chudinský ústav, který se jmenoval „sjednocení lásky k bližnímu“. Podle stanov měl ústav pomáhat chudým a nuzným v těžké životní situaci a zaopatřit je nejnnutnějšími potřebami bez ohledu na vyznání, pohlaví a stav. Činnost ústavu pokrývala celé panství. To bylo rozděleno na jednotlivé okresy podle farností. V jejich čele stál duchovní správce. Činnost řídil otec chudých, který vybíral a přerozděloval almužny. Peníze se dávaly podle potřeby a nejvyšší denní dávka byla 4 krejcarů. Jednou týdně nebo o svátcích se konaly sbírky. Vykonávali je sami obyvatelé v doprovodu 2 chudých. Co se vybralo, bylo podkladem k rozdělení (peníze, mouka, chléb). Byla zakázána žebrota. Pokud přišel cizí žebrák, byl předán postrkem krajskému úřadu. (Možnost postrku znamenala možnost nuceného předání domovské obci.)³⁷

Období posledních let 19. století bylo charakterizováno velkým rozvojem průmyslu a s tím spojenými změnami ve společnosti. V Horažďovicích a okolí však nadále převažoval zemědělský ráz podnikání a rozvoj průmyslu byl slabý. Bylo to i přesto, že město leželo v blízkosti řeky, na významné obchodní spojnici a do města byla v roce 1888 zavedena železnice, napojená na hlavní trať z Českých Budějovic do Plzně, která v jiných místech znamenala mohutný rozvoj průmyslu.³⁸

Pro rozvoj města bylo důležité vzdělávání jeho obyvatel. Od dob vzniku města měli dohled nad školou příslušníci konventu maltéžského řádu. Škola stála v blízkosti kostela na jižní straně. Později školy přešly pod obecní správu, existovaly oddělené školy dívčí a chlapecké. V roce 1843 obec zakoupila dům čp. 15 a zřídila zde školu, trojtřídní chlapeckou a dvojtřídní dívčí. Od roku 1870 začaly školy řídit okresní školní rady a místní školní rady. Místní školní rady poskytovaly prostředky na zakoupení školních potřeb pro chudé žáky, dále pro zakoupení učebních pomůcek, rozhodovaly o prostředcích na opravy školních budov atd. Od školního roku 1892/1893 byla zřízena měšťanská škola. Ve městě také existovala samostatná židovská škola, která zanikla ve školním roce 1902/1903.³⁹ Pro rozvoj vzdělávání byla významná soukromá měšťanská

³⁷ Srov. PÁTRA, M. *Chudinská péče v Čechách v letech 1918-1938 a její historické kořeny*, s. 23-24.

³⁸ Srov. ŠIMON, E. *Stručné dějiny kapitalismu klatovském okrese*. Klatovy: Okresní pedagogické středisko odboru školství ONV Klatovy, 1983. ISBN neuvedeno, s. 46.

³⁹ Srov. ŠIMON, E. *Dějiny maltéžského řádu v Horažďovicích*, s. 8; *Kronika obecné školy 1872-1924*, sign. ŠK 73, inv. č. 177, s. 1; *Kronika obecné a národní školy 1877-1949*, sign. ŠK 72, inv. č. 375, s. 7, 15, 88; *Kronika obecné školy 1892-1940*, sign. ŠK 76, inv. č. 450, s. 109. Dostupné také na digitální kopie ze systému: www.portafontium.cz.

dívčí škola s českým vyučovacím jazykem ve zdejší kláštere. Ten byl v období 1854-1950 sídlem mateřince a generální správy kongregace Školských sester de Notre Dame pro celé území Čech. Školské sestry vybudovaly velký útulek pro staré a nemocné, který se stal později základem městské nemocnice. Cílem jejich služeb byla „*křesťanská výchova dívek z města a širokého okolí ke službě Bohu a k rodinnému životu v duchu mravních zásad evangelia*“.⁴⁰

Že bylo vzdělávání poměrně úspěšné, dosvědčuje údaj ze sčítání lidu, který uvádí, že v roce 1890 bylo ve městě pouze šedesát dva dospělých osob, které neuměly číst ani psát. Ve městě v té době žilo 3 332 obyvatel ve 297 domech. Z nich bylo 1 417 mužů a 1 915 žen, 3 295 české národnosti a 37 německé národnosti. Co se týká náboženského vyznání, bylo 3 031 katolíků, 300 židů a 1 helv. vyznání.⁴¹

V polovině devatenáctého století rostlo národní uvědomění, což dokládala činnost řady spolků, kde se lidé sdružovali. Patřily mezi ně Zpěvácký spolek Prácheň, Sbor dobrovolných hasičů, Tělocvičná jednota Sokol, Jednota divadelních ochotníků a další vznikaly. Akce, které tyto spolky pořádaly, byly hojně navštěvovány. Prostředky získané ze vstupného byly použity především k rozvoji těchto spolků a také na dobročinné účely.⁴²

Nejstarším spolkem, který byl založen v roce 1862, je Zpěvácký spolek Prácheň. V počátečním období se činnost spolku vyznačovala velkým národním nadšením. Pořádaly se dobročinné koncerty, jejich výtěžek se používal například pro chudou školní mládež, ve prospěch raněných českých vojáků, na znovupostavení Národního divadla atd. V pozdějším období činnost spolku ochabovala a v roce 1951 připojením k Osvětové besedě v Horažďovicích spolek zanikl. Jeho činnost pak byla obnovena v roce 1992.⁴³

V roce 1878 vznikl v Horažďovicích hasičský sbor přeměnou tělocvičné jednoty Sokol na tělocvičnou hasičskou jednotu. Účelem jednoty byl především tělesný výcvik a výcvik k hasičským výkonům. Hasiči se při své činnosti snažili a brzy se naučili účinně zdolávat požáry, případně následky živelních pohrom. Sbor si již v roce 1880

⁴⁰ Srov. NĚMEC, K. J. a kol. *Tvář města*. Horažďovice: Městský úřad Horažďovice, 2000. ISBN 80-238-6117-4. s. 39.

⁴¹ Srov. SOKA Klatovy, Sčítání lidu, statistické záležitosti, sign. XVII/B/10, inv. č. 999.

⁴² Srov. ŠIMON, E. *Stručné dějiny kapitalismu v klatovském okrese*, s. 46.

⁴³ Srov. *Horažďovice 700 let 1292-1992: Program oslav*, s. 16-26.

založil podporovací pokladnu. Na počátku 20. století v ní bylo 6 000 korun. Sloužila k poskytování podpory při pohřbech všech členů a podpory v nemoci členům činným. V květnu 1925 byl založen u sboru ženský odbor – měl sedm členek a jeho úkolem bylo především umět poskytnout zdravotnickou pomoc.⁴⁴

V roce 1869 byla založena tělocvičná jednota Sokol. Později byla změněna na tělocvičnou hasičskou jednotu. K novému založení došlo v roce 1894.⁴⁵ Účelem činnosti bylo cvičením posilovat zdatnost členů. Sokolové také často byli pořadateli různých kulturních a společenských akcí ve městě, v pozdějším období provozovali ve městě biograf.⁴⁶

V tomto období byla založena také řada dobročinných spolků a nadací, které měly napomáhat ke zlepšení tíživé životní situace chudých lidí ve městě a pomoci získat vzdělání chudým dětem. Například Tomáš Schütz a Vojtěch Pruner, horažďovičtí měšťané, odkázali chudobinci 200, resp. 50 zlatých s tím, že výnosy z jistiny byly rozděleny mezi příslušníky chudobince. Ti byli povinni se za zesnulé modlit.⁴⁷

Hodně nadací a spolků pomáhalo financovat chudou školní mládež a pomůcky pro ni. Jednou z nadací byla Prunerova nadace. Adolf Pruner se narodil v Horažďovicích, zanechal odkaz 5 000 zlatých chudým, hodným, školním dítkám v Horažďovicích. Městská rada odkaz obdržela v hotovosti a uložila ho. Výnos z vkladu pak byl použit pro účely nadace. Adolf Pruner ustanovil, že z úroků vkladu má být pořízeno šatstvo, obuv, knihy atd. pro chudé žáky. Rozdělení měl určit farář a děti měly být obdarovány každý rok o Vánocích. Nadaci spravovala městská rada a okruh obdarovaných projednávala s děkanským úřadem.⁴⁸ Ze záznamů ve školních kronikách je zřejmé, že odkaz nadace byl naplňován, neboť pravidelně o Štědrém dnu bývali vybraní chudí žáci obdarováni šatstvem nebo obuví.

Dalšími nadacemi byly nadace ustanovené Vojtěchem Budeciusem, školním radou a profesorem gymnázia v Hradci Králové. Ten věnoval na počátku minulého století každé ze škol 2 000 korun (měšťanská škola, obecná škola chlapecká a obecná škola dívčí). Tyto prostředky měly být uloženy na vkladní knížku v městské spořitelně

⁴⁴ Srov. *110 let Požární ochrany Horažďovice 1878-1988*, s. 5-16.

⁴⁵ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1928-1940*, sign. č. OK 34, inv. č. 277, s. 167-168.

⁴⁶ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1919-1927*, sign. č. OK 33, inv. č. 276, s. 40.

⁴⁷ Srov. SOkA Klatovy, *Studentské nadace, stipendia, dary aj.*, sign. XII/A/3, inv. č. 942.

⁴⁸ Srov. SOkA Klatovy, *Nadace Adolfa Prunera*, sign. XV/F/3, inv. č. 967.

a výnosy z nich použity podle rozhodnutí učitelského sboru na nákup školních potřeb pro chudé žáky.⁴⁹

Školní kronika z let 1878 až 1949 uvádí, že ve školním roce 1881/1882 byl zřízen krejcarový spolek k podporování chudé mládeže. Ten každý rok přispíval buď finančně na nákup školních pomůcek pro chudé žáky nebo věcmi pro tyto chudé žáky. Zpravidla se jednalo o boty nebo oděv. O Vánocích 1884 věnoval patnácti dívkám boty, čtyřem dívkám šaty, dvaceti sedmi dívkám sukně a devíti dívkám jupky. Spolek ukončil činnost v roce 1904, kdy zbylé jmění předal místní školní radě, aby ho užila pro školní účely.⁵⁰

Usnesením místní školní rady byl od 1. ledna 1904 zřízen „polévkový ústav“. Za podpory obce a jiných dobrodinců dostávaly přesporní děti a děti místních chudých talíř polévky. Vařila se v hostinci pana Topičovského na náměstí. Její hodnota byla pět haléřů za porci. V příštím roce polévkový ústav otevřen nebyl. V roce 1910 byla jeho činnost obnovena. Měl dobrý vliv na docházku, chování i prospěch žáků.⁵¹ Polévka se poskytovala několika desítkám žáků všech škol především v zimních měsících, zpravidla v lednu až v březnu.

Při příležitosti 60. výročí panování Fr. Josefa I. byla zřízena v Praze „Zemská komise pro ochranu dětí“. Měla za úkol pečovat o sirotky, opuštěné, zanedbané a zmrzačené děti. Měla za cíl zřizovat ústavy, které by pečovaly o potřebné děti. V Horažďovicích již v říjnu 1906 byl zásluhou c.k. soudního rady Karla Matouška založen spolek „Ochrana mládeže soudního okresu horažďovického“. Cílem bylo pečovat o děti osiřelé, opuštěné, mravně zpustlé atd. Učitelé škol do tohoto spolku vstoupili.⁵² Výtěžky z akcí pořádaných spolky a organizacemi ve prospěch dětí byly většinou posílány jak zemské komisi, tak i komisi místní.

S ohledem na skutečnost, že v minulosti neexistovalo všeobecné zaopatření na stáří, byl jeden ze způsobů, jak se na stáří zajistit výminek při předání nebo prodeji nemovitostí nebo živností. Tyto výminky měly písemnou formu a zaručovaly zpravidla

⁴⁹ Srov. SOkA Klatovy, Studentské nadace, stipendia, dary aj., sign. XII/A/3, inv. č. 942.

⁵⁰ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika obecné a národní školy 1877-1949*, sign. ŠK 72, inv. č. 375, s. 25, *Kronika obecné školy 1872-1924*, sign. ŠK 73, inv. č. 177, s. 22 a 317, Dostupné také na digitální kopie ze systému: www.portafontium.cz.

⁵¹ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika obecné školy 1872-1924*, sign. ŠK 73, inv. č. 177, s. 114.; *Kronika obecné školy 1892-1940*, sign. ŠK 76, inv. č. 450, s. 107, 162-163.

⁵² Srov. SOkA Klatovy, *Kronika obecné a národní školy 1877-1949*, sign. ŠK 72, inv. č. 375, s. 113, *Kronika obecné školy 1872-1924*, sign. ŠK 73, inv. č. 177, s. 333.

doživotní zaopatření převodce. Například v gruntovní knize z roku 1876 je uvedena postupní smlouva uzavřená mezi Josefou Krofovou a synem Matějem Krofem. Touto smlouvou převedla Josefa Krofová na svého syna nemovitosti ve svém vlastnictví. Bylo ustanoveno vyplatit sourozence a matce na požádání vyplatit částku 147 zlatých a 30 krejcarů. Dále byl Matěj Krof povinen poskytnout své matce výminek, a to světnici v domku č. 66 v Horažďovicích napravo, teplo a světlo. Rovněž každý rok pro ni zasázet půl strychu brambor a odvést úrodu z půl strychu obilí, jak se urodí, poskytnout půl míry hrušek a půl míry švestek a také místo v lochu na brambory.

Dalším příkladem je kupní a postupní smlouva, kterou Josef Schrabal prodal manželům Šimonu a Barboře Stulíkovým pozemky. Ti se ve smlouvě, kromě jiného, zavázali mu poskytnout výminek: do smrti ho živit, teplem a přiměřeným bytem ho zaopatřit, zajistit prádlo a přiměřené šatstvo držené v čistotě. Na přilepšenou pak měl dostávat 1 zlatou měsíčně a v případě pohřbu mu vypravit pohřeb v ceně 200 zlatých.⁵³

Pokud však člověk neměl žádný majetek ani příbuzné, kteří se o něj mohli postarat, bylo jednou z možností pokusit se dostat do místního chudobince. V minulosti se mu také říkalo špitál. Mezi dokumenty v archívu jsou zařazeny například žádosti o umístění do chudobince Bernarda Majera z 8. srpna 1836 a Vojtěcha Vrzala z 23. července 1867. V žádostech je vždy uvedeno odůvodnění, že žadatel je místně příslušný, není schopen si zajistit živobytí a ubytování a zavazuje se modlit za obec i její představené. Z rozpočtu špitálského jmění v roce 1877 vyplývá, že příjmy byly tvořeny z činžovních poplatků, úroků z jistin a ze zvláštních příjmů. Vydání směřovala na ošetřování špitálníků, na nadační povinnosti, na domovní výlohy, mzdy a platy. O poskytnutí podpor a o umístění do chudobince rozhodoval chudinský odbor, později chudinská (sociální) komise. Podle zápisu ze dne 20. dubna 1912 měly být při projednávání nároku na podporu posuzovány tyto zásady: příslušnost k obci, stáří, majetkové poměry, sešlost věkem, neduživost, neschopnost k práci, opuštěnost sirotků. Byla rovněž posuzována schopnost dětí zaopatřit své rodiče, neboť to byla jejich povinnost. Členové chudinského odboru také dohlíželi na chudobinec a schvalovali prostředky na jeho opravu. Žadatelé o podporu, pokud to jejich stav dovozoval, byli navrhováni na veřejné

⁵³ Srov. *Urkundensammlung des Grundbuchsamtes Horazdovitz z roku 1876 (pozemková kniha)*, položky 6064, 6098.

práce, např. zametání ulic. Pokud odmítli, mohla jim být žádost zmítnuta. Jejich návrhy schvalovalo zastupitelstvo obce.⁵⁴

Od roku 1896 byly v obcích zřizovány stravovny, jedna byla i v Horažďovicích. Měly cestujícím poskytnout jídlo a ti, kteří dostali jídlo a 18 hodin zde zůstali, měli být po dobu pobytu ve stravovně zaměstnání. Účelem jejich zřízení bylo omezit žebrotu a tuláctví, neboť žebrota byla zakázána zákonem z roku 1885 pod trestem 8 dní až 3 měsíce vězení. Podporu stravovny poskytovaly jenom těm, kteří si hledali práci. Žebrákům z povolání a lidem, kteří se práce štítily, byly zapovězeny. Stravovny měly zprostředkovávat práci.⁵⁵

Do konce 19. století na Horažďovicku pracovali zejména řemeslníci a cechovní organizace. Významným podnikem byl rovněž velkostatek Ferdinanda Kinského. Jedním z prvních pokusů o zřízení továrny byla výstavba cukrovaru v roce 1872, kdy městská rada odmítla zakoupit akcie a tím odradila i ostatní případné zájemce z řad obyvatel. Cukrovar po dvou letech pro nedostatek finančních prostředků zanikl.⁵⁶

Zřízení průmyslových podniků vyžadovalo značné finanční prostředky. Proto častými investory byli židovští podnikatelé, kteří zpravidla peníze měli. Ke střádání a zapůjčování finančních prostředků byla ve městě založena v roce 1890 občanská záložna a v roce 1899 městská spořitelna. Na venkově to byly kempeličky nebo reifeisenky.⁵⁷

V roce 1879 byla budova bývalého cukrovaru odkoupena panem Samuelem Kohnem, který se zaměřil na výrobu „voskových“ sirek. V roce 1890 bylo v továrně zaměstnáno 227 dělníků. Výroba byla ukončena v roce 1897 pro časté požáry v provozech a pro špatný odbyt. Objekt továrny později několikrát změnil majitele, výroba zde však už obnovena nebyla. V období po první světové válce byly budovy odstraněny a na jejich místě vystavělo stavební družstvo „Domov“ kolonii rodinných domků.⁵⁸

⁵⁴ Srov. SOkA Klatovy, Chudobinec, špitál, sign. XIV/A, inv. č. 950; SOkA Klatovy, Zápisy chudinského odboru, sign. 38, inv. č. 312.

⁵⁵ Srov. SOkA Klatovy, Chudobinec, špitál, sign. XIV/A, inv. č. 950.

⁵⁶ Srov. ŠIMON, E. *Stručné dějiny kapitalismu v klatovském okrese*, s. 46.

⁵⁷ Srov. tamtéž, s. 53.

⁵⁸ Srov. tamtéž, s. 47.

V roce 1888 postavil Rudolf Fürth papírnu na zpracování slámy pro výrobu papíru nad jarovským jezem na Otavě. Papírna v roce 1890 zaměstnávala 50 dělníků. Po požáru v roce 1906 byla výroba ukončena. Poté objekt koupili židovští podnikatelé Steiner, Geschmay a Friedler, kteří zde vybudovali škrobárnu na zpracování brambor na škrob. Továrna byla v letech 1911-1913 rekonstruována a v roce 1933-1934 došlo k přístavbě lihovaru. Podnik na výrobu lihovin a octa bratří Münzů v Horažďovicích započal výrobu před první světovou válkou a zanikl po druhé světové válce.

Na počátku 20. století ve městě působily dva pivovary, byla vystavěna pila stavitele Maška, pracovalo zde šest mlýnů a Jaroslav Chvoj vyráběl vápno v nové kruhové vápence. 1. listopadu 1903 bylo zavedeno elektrické osvětlení města, které bylo napájeno z místní vodní elektrárny.⁵⁹

2.3 Sociální problematika v Horažďovicích 1914-1938

Zlom ve vývoji společnosti nastal v roce 1914, kdy po vyhlášení války Srbsku vypukl konflikt dosud nevídaných rozměrů. Do války postupně vstoupily ostatní země Evropy a později i z ostatních kontinentů. Důsledky války na obyvatele se začaly projevovat téměř okamžitě po jejím vzniku. Ze všech míst monarchie tedy i z Horažďovic byli povoláváni muži do armády. Válečnému stavu byla podřízena doprava zvláště železniční, začalo se spekulovat s potravinami. Rovněž začala vzrůstat nezaměstnanost. Hejtmanství uvádělo na konci září 1914 deset tisíc nezaměstnaných. Probíhaly další odvody branců. Odváděni byli všichni bojeschopní muži. V horažďovické kronice je zmíněna komická situace, kdy spolu u stolu sedí dva muži a oba si stěžují. Jeden slabý, který ještě více hubnul, málo jedl, více kouřil, jedl křídu a pil ocet, aby vypadal, jako když vstal z mrtvých, a druhý tlustý, který zase hodně jedl, aby se dostal nad normál, tedy nad 100 kilogramů. Někdy si i postěžoval, že už to nad těch 100 kilo nejde. Oba se chtěli vyhnout rukování na frontu. Městem projížděly vlaky s vojenskými transporty. Ve městě probíhaly sbírky (potravin, cigarety, čokoláda), ty se pak předávaly vojákům ve vlcích. Na počátku vše probíhalo s nadšením, neboť se všichni domnívali, že válku brzy vyhrají a snad do Vánoc se vrátí domů.

⁵⁹ Srov. ŠIMON, E. *Stručné dějiny kapitalismu na klatovském okrese*, s. 47.; Srov. SOkA Klatovy, *Kronika obecné a národní školy 1877-1949*, sign. ŠK 72, inv. č. 375, s. 91.

Správa města musela čelit dvěma výzvám – zabránit růstu cen potravin a předejít šíření nakažlivých nemocí. Růstu cen se snažil zabránit i stát, když vyhlášoval maximální ceny jednotlivých potravin. Městská rada se pokusila omezit spekulaci tím, že opatřila větší množství mouky nebo brambor a prodávala je za regulované ceny chudým. S postupujícím konfliktem ubývaly zásoby potravin, paliva a surovin, a proto byl k zajištění rovnoměrného zásobování zaveden přidělový systém. To znamenalo, že člověk mohl koupit jen takové množství potravin, ke kterému ho opravňoval odběrní lístek. I tak však kvetl černý obchod, ve velkém se keřasilo a kvetla lichva. Dalším opatřením k zajištění zásobování byly časté soupisy zásob, osevních ploch plodin atd.⁶⁰

V roce 1915 byl zaveden státní monopol v obchodu s obilím. Císařským nařízením bylo stanoveno, že se obilí stává majetkem státu v okamžiku oddělení od země. Majitelé byli povinni obilí vymlátit. Prodejní i nákupní ceny obilí byly stanoveny státem.

I přes snahu o regulaci cen základních potravin ceny rostly. V drobném prodeji stála v roce 1915 mouka 0,80 koruny/kg, hovězí a vepřové maso 2,20 koruny/kg, máslo 3,60 koruny/kg a vejce 0,10 koruny/kus. V roce 1916 stála mouka 1,20 koruny/kg, maso hovězí 8 korun/kg, vepřové 7,60 korun/kg a máslo 9,40 korun za kilogram. V roce 1918 pak stála žitná mouka 1,12 korun/kg, hovězí maso 10 korun/kg, vepřové maso 36 korun/kg a máslo 70 korun/kg.⁶¹

Město se muselo vyrovnat s příchodem uprchlíků. V roce 1914 sem přijelo 455 haličských uprchlíků, z nichž, po prodělané karanténě, byla většina vystěhována do okolí, ve městě jich zůstalo asi sto. Jednalo se o haličské Židy. Byli ubytováni většinou u Židů ve městě. Do města se rovněž dostali ruští zajatci, kteří se dobře adaptovali na nové podmínky. Byli určeni na pomoc rolníkům.⁶²

K zajištění surovin pro potřeby armády byly prováděny sbírky kovů, vlny, bavlny, kaučuku a podobně. 30. ledna 1917 proběhla rekvizice zvonů z kostela.⁶³

Velkým problémem bylo zamezit šíření nakažlivých chorob. Ve městě a okolí se jim dařilo čelit. Z toho důvodu byl omezen i prodej alkoholických nápojů. Přísně se

⁶⁰ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1914-1919*, sign. OK 32, inv. č. 275, s. 1-28.

⁶¹ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika obecné školy 1872-1924*, sign. ŠK 73, inv. č. 177, s. 398, 392, 448.

⁶² Srov. SOkA Klatovy, *Kronika obecné školy 1872-1924*, sign. ŠK 73, inv. č. 177, s. 389-390; *Kronika města Horažďovice 1914-1919*, sign. OK 32, inv. č. 275, s. 31.

⁶³ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1914-1919*, sign. OK 32, inv. č. 275, s. 24.; SOkA Klatovy, *Kronika obecné školy 1872-1924*, sign. ŠK 73, inv. č. 177, s. 431.

evidovali cizinci. Byla vyžadována čistota na veřejných prostranstvích. Byla zavedena přísná hygienická opatření. Komise kontrovaly domy, vodu atd. Byla přijata i absurdní nařízení – učitel přírodopisu dostal v zimě za úkol nachytat komáry a zjistit, zda se mezi nimi nevyskytuje *Anopheles*, který přenáší malárii.⁶⁴

Předmětem většiny dobročinných akcí ve městě byla pomoc vdovám a sirotkům po padlých vojínech a příspěvky ve prospěch Červeného kříže, jehož podružný spolek byl založen 20. září 1914. V roce 1915 a 1916 byla sehrána divadelní představení, uspořádána koncertní akademie, proběhl „oslavný trh“, při němž se prodávaly věci z darů (vejce, máslo, tvaroh, chléb, med, brambory, drůbež, atd.). Obecní zastupitelstvo také věnovalo 100 korun. Výtěžky byly poskytnuty ve prospěch výše zmíněných organizací.⁶⁵

Obyvatelstvo bylo rovněž vyzýváno, aby poskytlo pomoc vojákům na frontě. Učitelky spolu se žačkami proto vyráběly různé oděvní doplňky, které měly sloužit k ochraně před zimou. V roce 1915 například žákyně upletly z vlny pro vojáky 14 párů nátepiček, 33 párů ponožek, 2 břišní šály, 3 páry kamaší, 22 párů rukavic, 6 párů nákolenic a 14 kukel. Šily rovněž tzv. vojenské podešve (z novinového papíru čtyřikrát přeloženého - jako ochranu do bot proti omrznutí).⁶⁶ To se opakovalo i v následujících letech.

S pokračující válkou se zhoršovala situace ve všech oblastech života. Nejhorší dopad měla na zásobování základními životními potřebami, zejména potravinami a palivem. V roce 1918 se situace s potravinami zhroutila úplně. V reakci na to hejtmanství zřídilo takzvané lidové kuchyně. Chudí dostali za 80 haléřů oběd. Kvalita tomu odpovídala. Denně se vydávalo průměrně 200 porcí. V archivním fondu města Horažďovice je pod položkou Chudobinec, špitál uložen jídelní lístek lidové válečné kuchyně v Horažďovicích na týden od 15. července 1918. V pondělí se oběd skládal z pražené polévky s ovesnou rýží, hlavní chod byly dršťky s bramborami, v úterý byla

⁶⁴ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1914-1919*, sign. OK 32, inv. č. 275, s. 4-5.

⁶⁵ Srov. tamtéž, s. 12-34.

⁶⁶ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika obecné školy 1872-1924*, sign. ŠK 73, inv. č. 177, s. 391.

dršťková polévka pražená a krupicová kaše s omastkem a cukrem a k svátečnímu nedělnímu obědu byla bramborová polévka a haše se zelím.⁶⁷

Stejně jako v hospodářství i na frontách byla situace neudržitelná, koalice Německa a Rakouska-Uherska byla donucena kapitulovat. Za této situace došlo k rozpadu bývalého mocnářství a na jeho troskách vzniklo několik nových republik. 28. října 1918 vznikla samostatná Československá republika. Moc převzal „Národní výbor“. Městská rada v Horažďovicích uspořádala slavnostní průvod městem.

Nově utvořená republika převzala řadu právních norem z Rakouska-Uherska, rovněž tak i zákony v sociální oblasti. I po konci války zůstaly v platnosti některé předpisy v oblasti zásobování, což obyvatelstvo těžce neslo. V roce 1919 proběhlo kolkování bankovek. Do pětiset korun se vše vracelo. Nad pět set korun se polovina kolkovala a polovina zabrala. Pokračoval prodej základních potravin na lístky.⁶⁸

Demobilizací armády a ukončením činnosti válečného průmyslu vznikla masa nezaměstnaných, o které se však domovské obce nedokázaly postarat, neboť samy neměly dost finančních prostředků. Situaci potom musela řešit nová Československá republika. Přijala nové zákony, důležitý byl zejména zákon o státní podpoře v nezaměstnanosti. I další zákony přenášely větší roli v sociální oblasti na stát. (Mezi ně patřil i zákon na ochranu nájemníků a zákon o osmihodinové pracovní době). Dalším důležitým krokem bylo přijetí zákona o povinném sociálním pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří z roku 1924. Tímto zákonem měla být zajištěna velká část aktivního obyvatelstva před chudobou. Pokud chudému pojištěnci nedostačovalo pojištění k zabezpečení nejnutnějších potřeb, měla mu domovská obec dorovnat příjmy. O ty, na které se nevztahoval tento zákon, se nadále musela postarat domovská obec. Bývalo to umístěním do speciálních ústavů nebo chudobinců atd. Stát se však snažil aktivně působit i na zajištění osob, které nemohly být pojištěny podle výše zmíněného zákona (osoby před nebo poproduktivního věku). Šlo zejména o péči o mládež, kterou také upravoval i zákon z roku 1863 o domovském právu a zákon z roku 1868 – zákon chudinský. Spadala sem i péče o válečné poškozence. Byly zřízeny organizace, které

⁶⁷ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1914-1919*, sign. OK 32, inv. č. 275, s. 49; SOkA Klatovy, *Kronika obecné školy 1872-1924*, sign. ŠK 73, inv. č. 177, s. 444; SOkA Klatovy, Chudobinec, špitál, sign. XIV/A, inv. č. 950.

⁶⁸ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1914-1919*, sign. OK 32, inv. č. 275, s. 68-69; SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1919-1927*, sign. OK 33, inv. č. 276, s. 1-3.

měly tuto péči zajišťovat – Československá péče o mládež, Československá ochrana matek a dětí, Československý Červený kříž, Masarykova liga proti tuberkulóze atd. Snahou sociální politiky státu mělo být, aby počet lidí závislých na sociální péči, byl co nejmenší. Měla poskytovat jistoty pouze v naléhavých situacích, a pokud to bylo možné, jen na nezbytně dlouhou dobu.

Rozvoj sociální reformy a rozšíření sociálního pojištění na co největší okruh obyvatel zabrzдила hospodářská krize ve 30. letech 20. století. Vláda se snažila pomoci v boji proti důsledkům krize zadáváním státních zakázek, dotacemi na veřejné práce, zřizováním zprostředkovatelen práce a organizováním rekvalifikace. Součinností státní a dobrovolné péče došlo ke vzniku řady organizací, které poskytovaly sociální péči ve svém oboru, a tím pomohly státu v tom, že nemusel budovat nový aparát a mohl využít stávající systém. Tyto organizace využívaly prostředky ze státních subvencí, dobrovolných darů jednotlivců a institucí i z prostředků vydělaných při pořádání vlastních akcí.⁶⁹

Velký význam pro zajištění sirotků po padlých vojácích a pro chudé děti měla činnost Okresní péče o mládež v Horažďovicích. Pořádala řadu dobročinných sbírek a akcí, z kterých financovala svou činnost. Přispívala jí také obec, jednotlivci, místní korporace i stát. Obec jí 13. srpna 1919 prodala domek Judův za 24 500 korun. Domek byl určen k umístění několika sirotků ze zdejšího okresu. Příčiněním odborného učitele L. Novotného zde našla řada dětí bez přístřeší domov a výchovu. Spolek dal přestavět tento dům nákladem 100 000 korun, ministerstvo sociální péče poskytlo bezúročnou půjčku 69 000 korun. Dům byl nazván Dětským domovem. Na počátku v něm bylo umístěno 8 chlapců. Odrostlí hoši z Dětského domova se dávali do učení spolehlivým mistrům.

Činnost spolku nebyla směřována pouze na děti v dětském domově, ale soustředila se i na ostatní chudé děti ve městě a okolí. O tom svědčí zápis v kronice města z roku 1928, kdy Okresní péče o mládež pečovala v ústavech o 15 dětí, v rodinách podporovala 43 dětí, oděv poskytla 24 dětem. Dále poskytovala stravu 265 dětem, v Dětském domově v Horažďovicích vydržovala 6 hochů. Spolek měl tzv. generálního poručníka (učitel Augusta), ten spravoval 110 poručenstev. Často vymáhal na otcích

⁶⁹ Srov. PÁTRA, M. *Chudinská péče v Čechách v letech 1918-1938 a její historické kořeny*, s. 11-13, 29-32, 60.

živobytí pro svěřence (alimity). Spolek také podporoval Odbor pro ochranu matek a kojenců, kde zajišťoval poradnu. Ordinaci vedl MUDr. Karas.

Podobný rozsah činnosti dokládá zápis v kronice z roku 1933, který uvádí údaje za rok 1932. Okresní péče o mládež použila na udržování Dětského domova pro 8 chovanců 10 586 korun hotově, obdržela darované potraviny v hodnotě 390 korun, doma vypěstovala potraviny za 1 772 korun, věcné dary činily 1 215 korun. Mimo Dětský domov bylo ošacením podarováno 83 chudých dětí (v penězích asi 3 690 korun). V zimním období byly podávány chudým dětem polévky za 6 709 korun (4 000 korun státní podpora, zbytek příspěvky místních). Spolek přispíval na 4 děti umístěné v ústavech, dále dozíral na 201 dětí nemanželských nebo v cizí péči. Zajistil poradnu matek a dětí ve 293 případech. Na doporučení spolku bylo 10 učňům – sirotkům ze Zemské rady živnostenské v Praze poukázáno na ošacení 4 300 korun. V roce 1936 se uvádí, že za 30 let existence vyplatil spolek na podporách 130 000 korun. S náklady na Dětský domov pak byly celkové náklady 300 000 korun. Z příspěvků poskytovaných Okresní péči o mládež byla část poukazována České zemské komisi pro péči o mládež, která měla stejné poslání.

V Dětském domově Okresní péče o mládež se někdy vyskytly i nedostatky. Chovanci si například v roce 1942 na městském úřadě stěžovali, že dostávají obědy nepravidelně (někdy i v 5 hodin odpoledne), že jsou bití od pěstounky i předsedy Okresní péče o mládež. Někdy se nemohli dostat do domova, protože bylo zamčeno. Aktéři byli příslušnou komisí vyslechnuti a vyzváni k nápravě.⁷⁰

Dalším spolkem na úseku sociální a zdravotní péče byl Československý Červený kříž založený v roce 1919. Svou činnost financoval z dobrovolných veřejných sbírek, z dobročinných akcí, z příspěvků obce nebo státu atd. Zaměřoval se na podporu chudých, přispíval na polévkový ústav, mléčnou akci. Přispíval a organizoval zdravotní péči o školní mládež. Například organizoval prohlídky chrupu a zdravotního stavu žáků i učitelů. Podporoval vzdělávání dětí ve zdravotnické oblasti, neboť jeho součástí byla

⁷⁰ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1914-1919*, sign. OK 32, inv. č. 275, s. 74; SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1919-1927*, sign. OK 33, inv. č. 276, s. 3,19; SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1928-1940*, sign. OK 34, inv. č. 277, s. 13, 59, 135-136, 213; SOkA Klatovy, Dětský domov, sign. XIV/K, inv. č. 958.

organizace dorostu Československého červeného kříže. Organizoval letní prázdninové kolonie dětí z průmyslových oblastí.⁷¹

Masarykova liga proti tuberkulóze navazovala na Český pomocný zemský spolek pro nemocné s plicními chorobami. Snažila se eliminovat v té době nevyлéčitelnou nemoc sociálními prostředky. Své zastoupení měla ve Strakonících. Horažďovické děti na doporučení lékaře absolvovaly rentgenologické vyšetření, a pokud bylo třeba, tak jim liga zajistila po určitou dobu mléko, které mělo v boji s tuberkulózou pomoci.⁷²

Tak jak se rozšiřovaly kompetence státu v sociálním zabezpečení, ubývalo obci povinností v péči o potřebné. Přesto stále řada lidí nespádala do žádného systému sociálního zabezpečení a těm musela poskytnout pomoc obec. Dělo se tak formou vyplácení peněžitých podpor, poskytováním věcných podpor a v případě, že dotyčný neměl takzvaně střechu nad hlavou, mohl být umístěn do chudobince.

Velkým problémem byla zejména žebrota. Již na počátku roku 1913 projednával chudinský odbor přípis městské rady ohledně páteční žebroty. Bylo přijato usnesení vypracovat provolání k zamezení žebroty. Obec se jí pokusila bránit tím, že vyplácela tzv. páteční podpory. Peníze na ně pocházely z veřejných dobrovolných sbírek. Žebrota byla opět řešena na schůzích chudinského odboru v roce 1928. V zápisu ze schůze z 9. května 1928 je zaznamenáno, že byl přijat návrh, aby bylo tzv. pátečním chudým důrazně domluveno kvůli jejich dotěrnému a neslušnému žebrání, zvlášt' o pohřbech a smutečních mších. Dále je zmíněno, že se tito lidé často o peníze hádali a rvali a vzájemně se šidili. Mělo jim být pohroženo, že v případě opakování, přijdou o podporu. Rovněž na schůzi dne 5. října 1928 je konstatováno, že páteční příspěvky na zamezení žebroty nestačí, neboť je podporováno pouze 11 osob, ale chudých je šedesát. Bylo navrženo podporu snížit na polovinu a vybrat dalších 11 nejpotřebnějších.

Příjmy chudinského odboru pocházely z příspěvků občanů, korporací, z pokut, z úroků, z dražeb, z vlastního jmění a z příspěvků od obce. Například v roce 1931

⁷¹ Srov. PÁTRA, M. *Chudinská péče v Čechách v letech 1918-1938 a její historické kořeny*, s. 61; SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1928-1940*, s. 85, 199; SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1919-1927*, s. 27, 83.

⁷² Srov. PÁTRA, M. *Chudinská péče v Čechách v letech 1918-1938 a její historické kořeny*, s. 61; SOkA Klatovy, *Kronika obecné školy Horažďovice 1924-1940*, s. 63, 75,87; SOkA Klatovy, *Kronika obecné a národní školy 1877-1949*, s. 237. Dostupné také na digitální kopie ze systému: www.portafontium.cz;

věnovalo ředitelství státních drah v Plzni 430 korun ve prospěch nezaměstnaných. Chudinský odbor podělil 20 lidí. František Pixa odborný přednosta v Praze věnoval 500 korun. V roce 1933 byla uspořádána, podobně jako v jiných letech, veřejná sbírka pro nezaměstnané, která vynesla 1682 korun. Byla rozdělena podle klíče dvacet korun ženatý, pět korun na každé dítě a deset korun svobodný a vdovec. Bylo poděleno 69 lidí. V komisi byli přítomni i zástupci nezaměstnaných. Příjemci obdrželi podporu ve formě poukazů na nákup potravin. Někteří podnikatelé věnovali naturálie – Fr. Naxera daroval 1 q brambor, Hospodářské družstvo 1 q uhlí, velkostatek Kinských 5 q žita a firma Baťa tři páry bot. V roce 1936 získal chudinský fond 5 000 korun z odkazu zemřelého Otakara Wünsche, rodáka z Horažďovic. Obec Horažďovice zdědila po Adolfu Prunerovi dům v Českých Budějovicích. Tento dům prodala za 200 000 korun a peníze byly použity pro chudobinec v Horažďovicích.⁷³

O umístění v městském chudobinci byl poměrně velký zájem, neboť téměř na každé schůzi chudinského odboru byly projednávány žádosti o umístění do něj. Často bylo odpovězeno, že žádosti nemůže být vyhověno pro nedostatek místa. Někteří obyvatelé chudobince zde bydleli zdarma, někteří museli platit nájem. Životní podmínky zde nebyly jednoduché, neboť v jednotlivých místnostech žilo vždy několik osob (i šest). Někdy docházelo k incidentům. Chudinská komise dne 4. června 1935 projednávala případ napadení. Fr. Ausobská poranila Jos. Raškovou džbánem na hlavě, porazila ji a tloukla holí. Byla jí udělena důtka, odebrána podpora a bylo jí pohroženo vystěhováním.

Podpory, které chudinský odbor poskytoval, se zpravidla pohybovaly od 10 do 30 korun měsíčně. Naproti tomu, jak vyplývá ze zápisu z 9. července 1937, si šofér mohl vydělat i 180 korun týdně, nebo invalidní důchod činil měsíčně 132 korun (A. Mareš) nebo 143 korun (K. Potužák). Z toho je zřejmé, že výše podpor zdaleka nebyla přemrštěná, ale příjemci byli zpravidla rádi i za to.⁷⁴

Město ve 20. letech minulého století zaznamenalo značný rozvoj. Byla vybudována řada významných staveb, například obecní činžovní dům vedle radnice, ozdravovna kongregace školských sester, nová radnice, budovy nové obecné školy, sbor církve

⁷³ Srov. SOkA Klatovy, Zápisy chudinského odboru, sign. 38, inv. č. 312; SOkA Klatovy, Zápisy chudinského odboru, sign. 46, inv. č. 313; SOkA Klatovy, Nadace Adolfa Prunera, sign. XV/F/3, inv. č. 967.

⁷⁴ Srov. SOkA Klatovy, Zápisy chudinského odboru, sign. 46, inv. č. 313.

československé a jiné. S růstem požadavků na odpovídající bydlení rostl i tlak na výstavbu nových bytů. Z toho důvodu byl v roce 1921 ustaven spolek „Domov“, jehož cílem bylo postavit domky se státní zárukou pro členy. Ministerstvo povolilo deset domků. V roce 1922 jich byla už většina postavena. Výstavba probíhala s 80% státní zárukou celkových nákladů, člen družstva složil 10 % hotově a 10 % musel splácet formou nájemného. Nečlen platil 20 % hotově, 20 % splácel a 60 % umořil stát. Stavby byly na 50 let osvobozeny od daně. To umožnilo stavět domky i nemajetným. Postavilo se asi 20 domků. Družstvo „Domov“ i nadále pokračovalo ve výstavbě, neboť zájem ze strany obyvatel byl velký.⁷⁵

Život ve městě a okolí negativně ovlivnila hospodářská krize z 30. let minulého století. I když v Horažďovicích nebyly velké průmyslové podniky, které byly krizí postiženy nejvíce, byla zde řada menších provozů, která buď omezila výrobu, nebo musela skončit úplně. V důsledku toho rostl počet nezaměstnaných a klesala koupěschopnost obyvatelstva. Na významu nabývalo státní sociální zabezpečení a činnost dobročinných spolků. Jedním z faktorů, jak zajistit lidem prostředky na obživu, bylo zadávání takzvaných nouzových prací, které s podporou státu umožňovaly alespoň nějaký výdělek. V Horažďovicích takto proběhly výstavby některých ulic a silnice, která prochází městem, dále výstavba vodovodu, napřímení toku řeky Otavy u Jarova (to mělo zabránit častým povodním ve městě) a úprava břehů řeky jako protipovodňové opatření. Se státním příspěvkem také probíhala výstavba sokolovny. Stát získal prostředky pro toto financování z takzvané „půjčky práce“, kdy bylo upsáno celkem přes 1,5 miliardy korun. Práce byly zadávány většinou místním firmám s cílem pomoci místním podnikům a nezaměstnaným. V roce 1934 se například lámal kámen a ukládal se na břehy řeky. Mzda byla 14 korun za 8 hodin při odklizení materiálu a 7 korun za metr krychlový nalámaného kamene.⁷⁶

K oživení ve městě i ve společnosti došlo ve druhé polovině 30. let minulého století. V městské kronice se v roce 1937 uvádí přehled živností a obchodů. Fungovalo

⁷⁵ Srov. SOKA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1919-1927*, sign. OK 33, inv. č. 276, s. 20, 28-30, 49; SOKA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1928-1940*, sign. OK 34, inv. č. 277, s. 12.

⁷⁶ Srov. SOKA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1928-1940*, sign. OK 34, inv. č. 277, s. 75, 91, 100, 107-109, 140, 173-175; SOKA Klatovy, *Pracovní záležitosti, nouzové práce*, sign. XVIII/A, inv. č. 1011.

zde například 16 hostinců a hotelů, více než 70 obchodů s různým zbožím, řada živnostníků v oblasti služeb, 7 zednických mistrů a stavitelů atd.⁷⁷

Mezinárodně-politická situace se však začala přiostrávat. Bylo cítit napětí, lidem to připomínalo dobu před světovou válkou. Vzhledem k těmto skutečnostem probíhala příprava obyvatelstva na případný válečný konflikt. Sousední Německo stupňovalo tlak na okolní státy, jehož výsledkem byl anšlus Rakouska na jaře 1938 a Mnichovská konference 29. září 1938. Signatáři se na nátlak Hitlera dohodli na podmínkách odstoupení československého pohraničí a takto je ultimativně předložili československé vládě. Ta se po zvážení pro a proti rozhodla tyto podmínky přijmout a pohraničí Německu postoupit. Vyvrcholením těchto snah bylo zřízení Protektorátu Čechy a Morava z 15. března 1939, čímž byla dokončena likvidace Československé republiky. Všechny tyto akty se nepřímo, ale i přímo dotkly života ve městě.⁷⁸

2.4 Sociální problematika v Horažďovicích 1939-1950

Bezprostředně po odstoupení pohraničí se jeho důsledky projevíly i v Horažďovicích. Především se ve městě objevili čeští přistěhovalci ze Sudet a zabrali volné byty. Byli to především úředníci, učitelé aj., kteří byli přidělováni místním úřadům. Jako další se projevil okamžitý nedostatek hnědého uhlí (doly se zabráním Sudet ocitly v zahraničí). Rovněž docházelo k zabírání některých objektů německou armádou, například školy, ozdravovna a jiné.⁷⁹

V létě 1939 byla uzákoněna všeobecná pracovní povinnost. Měla zajišťovat dostatek pracovních sil hlavně v sezónním období. Týkala se občanů ve věku 18-50 let. Pracovní povinnost se postupně přitvrzovala, až v roce 1944 dospěla k totálnímu nasazení, kdy mohl ministr či vedoucí pozemkového úřadu učinit všechna opatření k dosažení totálního válečného nasazení. Za války byl také ochromen trh, obyvatelstvo

⁷⁷ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1928-1940*, sign OK 34, inv. č. 277, s. 222-224.

⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 253, 265, 276-277.

⁷⁹ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1928-1940*, sign OK 34, inv. č. 277, s. 268; SOkA Klatovy, *Kronika obecné školy Horažďovice 1892-1940*, sign. ŠK 76, inv. č. 450, s. 356; Němec, K. J. a kol. *Tvář města*, s. 47.

opět pociťovalo nedostatek potravin, paliva, oděvů a jiných základních životních potřeb. Byl opět zaveden přidělový systém a cenové komise kontrolovaly dodržování cen.⁸⁰

V roce 1940 žilo v Horažďovicích 3 318 obyvatel. Z toho bylo 1 160 mužů, 1 618 žen a 540 dětí. Mezi 31. lednem a 1. únorem 1940, byly všude na hranicích katastru hlídky. Od 1. února 1940 totiž platilo nařízení, že tulák přísluší té obci, na které se toho dne nachází. Obce taková individua nechtěly, a tak je vyháněly.⁸¹

O tom, jaká byla situace v zásobování potravinami, svědčí zápisy v městské kronice. Na počátku války v roce 1940 byl například přiděl masa 0,4 kg na osobu týdně. V roce 1941 byl stanoven přiděl 4 vajec na osobu a měsíc. V roce 1942 byl přiděl brambor 150 kg na osobu za sezónu. Rovněž byl snížen přiděl mléka pro dospělého na 1/16 litru na den. Byly také vyhlášeny dva bezmasé dny, úterý a pátek, a maso se prodávalo pouze jednou týdně. Zemědělci museli odevzdávat povinný kontingent, kdo ho nesplnil, byl stíhán četnými pokutami.⁸²

Další omezení byla i v dodávkách ostatního zboží a v dopravě, především v železniční. V roce 1940 začal prodej obuvi pouze na poukaz. Projevoval se výrazný nedostatek paliva, kuřiva, piva, později byl dokonce vydán zákaz šití nových oděvů, krejčí směli pouze opravovat staré.⁸³

K zajištění německého válečného hospodářství a ke konci války k budování obrany byli odváděni obyvatelé města. Nejprve byli nasazováni například k odklizení sněhu v městě a okolí, na práci v lesích a později na práci do Říše. Takto například 19. května 1942 proběhl odvod mužů a žen mezi 19 a 50 roky věku, nebo 25. ledna 1944 odvod ročníku 1924 na práci do Německa. 18. prosince 1944 a 6. ledna 1945 muselo odejít 26 lidí budovat zákopy na Moravu. Zemědělcům na polích musela pomáhat školní mládež.⁸⁴

⁸⁰ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1940-1955*, sign. OK 35, inv. č. 278, s. 3,12,16; RÁKOSNÍK, J. a kol., *Sociální stát v Československu: Právně-institucionální vývoj v letech 1918-1992*, s. 111-112.

⁸¹ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1940-1955*, sign. OK 35, inv. č. 278, s. 16; SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1928 -1940*, sign OK 34, inv. č. 277, s. 291.

⁸² Srov. SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1940-1955*, sign. OK 35, inv. č. 278, s. 3, 23, 29-30, 48, 51.

⁸³ Srov. tamtéž, s. 18, 33, 55, 85.

⁸⁴ Srov. tamtéž, s. 21, 39-44, 58-59, 74, 92-93.

Některé továrny zabraly německé firmy. Výroba v nich byla podřízena potřebám bojující armády. Například bývalou továrnu „Skol“ koupila firma Singer a vyráběla zde kromě kabelek i jezdecké postroje a kožené zboží. Později se přestěhovala do Trhové ulice a v továrně se usadila firma Müller na rozmontovávání rozbitých letadel.⁸⁵

Odpor proti okupantům byl tvrdě trestán. Situace se ještě zhoršila po atentátu na Heydricha v roce 1942, kdy bylo vyhlášeno stanné právo. Schvalování atentátu bylo trestáno smrtí. Několik horažďovických občanů za své postoje zaplatilo životem.⁸⁶

Nejkrutěji se persekuce okupantů dotkla židovských obyvatel. Ti byli postupnými kroky zbavováni majetku, práv a nakonec i života. V průběhu roku 1939 došlo k hromadnému propouštění Židů ze zaměstnání, museli odevzdat rozhlasové přijímače a měli zakázaný přístup do hostinců. V červnu v roce 1940 došlo k vyškrtnutí všech Židů ze všech spolků. Rok 1940 přinesl uzavírání židovských obchodů, zákaz přijímání žáků židovské národnosti do veřejných škol, vyhrazenou dobu v obchodu na nákup a zákaz společenských styků se Židy včetně hovorů a zdravení. V roce 1941 měli nařízenou trvalou pracovní povinnost, stále trval omezený či zakázaný přístup do veřejných prostor. V květnu 1941 byli Židé do padesáti let věku odvedeni na nucené práce, v září došlo k vystěhování čtrnácti židovských rodin ze svých domovů a taktéž bylo zavedeno povinné označení všech Židů žlutou hvězdou. Zároveň jim byl zakázán nákup určitého druhu potravin, jako drůbež, ovoce, sýry, konzervy a jiné. V roce 1942 jim byl odebrán hovězí dobytek, rozprodán zabavený majetek. *„Všechny židovské rodiny odjíždějí na shromaždiště do Klatov a pak do Terezína. Zůstávají pouze tři smíšené rodiny v celých Horažďovicích.“*

V roce 1943 byl odvezen zbývající majetek Židů do skladu či rozprodán. Nábytek ze synagogy byl prodán jako palivo do hotelu Zlatý jelen. Z Horažďovic byli odvečeni všichni Židé, celkem 93 osob, kromě jednoho dítěte. Z transportů se vrátilo pouze pět osob.⁸⁷

V roce 1941 sociální komise projednala odkaz architekta Jaroslava Benedykta, který byl směřován pro výstavbu chudobince. K realizaci však nejspíš nedošlo, neboť

⁸⁵ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1940-1955*, sign. OK 35, inv. č. 278, s. 33, 84.

⁸⁶ Srov. tamtéž, s. 44-46.

⁸⁷ Srov. SMETANOVÁ, H. *Židé v Horažďovicích*, s. 33-35.

v účetní knize pro výstavbu chudobince je poslední zápis v roce 1949 a z něj vyplývá, že bylo odevzdáno ministerstvu financí 1 471 898 korun.⁸⁸

V roce 1942 byla na základě nařízení vlády zvýšena o 20 % podpora chudým. Kdo dostával 10 korun měsíčně, dostal tedy o dvě koruny více.⁸⁹

Koncem roku 1944 a počátkem roku 1945 se situace ve městě ještě zhoršovala. Do města přicházeli uprchlíci z území, která obsazovala Rudá armáda. Většina jich pouze procházela, ale někteří se zde usazovali, například ve školách i v soukromých bytech. Byla stanovena povinnost odevzdat z každé domácnosti jeden hluboký talíř, nůž, vidličku, lžici a dva hrnce, jeden větší a jeden menší. Veřejné budovy opět obsazovala německá armáda. Město, především nádraží a přilehlé objekty, bylo postiženo nálety spojeneckých letadel. Řada objektů v okolí byla poškozena.⁹⁰

Konec války se blížil. 5. května 1945 v půl jedenácté přišla na četnickou stanici telefonická zpráva, že mají být odstraněny německé nápisy. Lidé se toho rychle ujali. Byly vyvěšeny československé vlajky a vyhlášení členové místního národního výboru. Následující den přijela americká armáda, jejíž příslušníky lidé s radostí vítali. V pondělí 7. května 1945 bylo nařízeno národním výborem vystěhování uprchlíků ze škol. Dál měli jít pěšky. Ihned po osvobození bylo zatčeno asi 30 osob, příslušníků Vlajky a udavačů. Čekal je lidový soud. V následujících dnech byl zákonem německý majetek prohlášen za státní. V Horažďovicích se to týkalo především velkostatku F. K. Kinského. Rodina Kinských byla 10. června 1945 vystěhována. Část jejich majetku získalo město a půda byla slavnostně předána deputátníkům, popřípadě okolním obcím. Slavnost předání proběhla již 24. června 1945 za účasti mnoha významných hostů.⁹¹

Lidé si pomalu začali zvykat na mírový život bez okupantů. Zásobovací potíže však přetrvávaly a zlepšovaly se pouze pomalu. Pokračoval přidělový systém, vyživovací komise dohlížela na plnění dodávek ze strany zemědělců a v případě, že nebyly plněny, vyvíjela činnost v jejich naplnění. Často udělovala pokuty. Začal se projevovat nedostatek pracovních sil. Bylo to způsobeno jednak tím, že řada lidí nepřežila útrapy

⁸⁸ Srov. SOkA Klatovy, Zápisy chudinského odboru, sign. 46, inv. č. 313; SOkA Klatovy, Stavba chudobince /odkaz architekta J. Benedikta/, sign. 145, inv. č. 507.

⁸⁹ Srov. SOkA Klatovy, Zápisy chudinského odboru, sign. 46, inv. č. 313.

⁹⁰ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1940-1955*, sign. OK 35, inv. č. 278, s. 90-97.

⁹¹ Srov. tamtéž, s. 147-193.

války a za další tím, že hodně lidí odešlo osidlovat bývalé Sudety, které musely opustit asi tři miliony německých obyvatel.⁹²

Po válce se obnovila činnost většiny spolků. Byly pořádány zábavy, plesy, akademie mládeže, divadelní představení a jiné. Výtěžky byly, podobně jako v minulosti, použity pro rozvoj spolků a rovněž na dobročinnost. Pokračovala aktivita Okresní péče o mládež, která nadále pečovala o chovance v Dětském domově, poskytovala věcnou podporu vybraným rodinám podle jejich příjmových schopností atd. Československý Červený kříž zajišťoval distribuci mezinárodní pomoci a organizoval zdravotní prohlídky školní mládeže. Vláda nařídila rentgenové vyšetření mládeže, jako prevenci proti TBC. To proběhlo v Masarykově lize proti tuberkulóze ve Strakonících.⁹³

Bylo také třeba řešit bytovou situaci. 18. listopadu 1945 bylo ustaveno stavební družstvo. Zájem o členství v něm byl velký. Na podzim roku 1947 byla zahájena výstavba rodinných domků pod Loretou. Stavěly se i bytové domy, ale pro nedostatek stavebního materiálu se jejich realizace protahovala.⁹⁴

Únorové události v roce 1948 měly dopad i na život v Horažďovicích. Byl utvořen akční výbor, který měl provádět opatření k udržení pořádku a posilovat pracovní morálku. Již v březnu 1948 byly v Horažďovicích znárodněny tyto podniky: Gustav Bublík – dřevoprůmysl, Jindřich Bubla – stavitelství, Karel Mrskoš – velkomlýn, bratři Münzové – výroba lihovin a octa, František Škoda – stavitelství, Václav Mašek – parní pila a Jaroslav Chvoj – kruhová vápenka. Znárodnování pokračovalo i v dalších letech, byly rušeny původní živnosti, které byly buď zařazeny do nově utvořeného komunálního podniku, nebo úplně zanikly. Většina podniků si zachovala původní výrobní činnost. V roce 1949 ve městě pracovaly například tyto podniky Kovomat, Jitex, Solo, Hospodářské družstvo, Octárna a likérka, Stavební podnik, Amylon, Mlýny aj. V Jitexu si vybudovali závodní kuchyni. Ve městě byla koncem března 1950 zřízena

⁹² Srov. SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1940-1955*, sign. OK 35, inv. č. 278, s. 102, 114-117, 199.

⁹³ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1940-1955*, sign. OK 35, inv. č. 278, s. 98-107; SOkA Klatovy, *Kronika obecné a národní školy 1940-1953*, sign. ŠK 77, inv. č. 451, s. 56. Dostupné také na digitální kopii ze systému: www.portafontium.cz.

⁹⁴ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1940-1955*, sign. OK 35, inv. č. 278, s. 123, 201.

mateřská škola a 3. dubna 1951 zřídil národní výbor ve školách družinu. Měla zjistiť útulek a dozor po vyučování, když byli rodiče v zaměstnání.⁹⁵

Kronika města v roce 1949 uvádí, že ve městě žilo 2 880 obyvatel. Pro srovnání je zde uvedeno, že v roce 1938 to bylo 3 310 obyvatel. V roce 1949 bylo 2 588 obyvatel vyznání římskokatolického, 219 československého, 16 českobratrského, 3 evangelického, 6 pravoslavného, 4 židovského, 2 řeckokatolického, 1 ortodoxní a 41 bez vyznání. Dále podle národnostního složení bylo 2 825 osob české národnosti, 25 slovenské, 2 rumunské, 5 maďarské, 13 německé, 3 rakouské, 5 ruské a 2 belgické národnosti.⁹⁶

V poválečném období nastaly významné změny ve všech oblastech života. Změnila se politická situace, byly učiněny změny v hospodářské i sociální oblasti. Byly přijaty zákony, jimiž byly upraveny některé záležitosti mzdové a v oblasti sociálního zabezpečení. V polovině roku 1947 byly určeny úředně stanovené mzdy. Lišily se úrovní zapracování a věkem dělníka. Byla schválena ústava a rovněž zákon, že každý občan nad 65 let dostane pravidelný důchod ve výši 700 korun měsíčně s výjimkou některých vyjmenovaných skupin, které dostanou dvě třetiny. Domovské právo bylo změněno po roce 1948. Pokud někdo potom potřeboval pomoc, musela mu ji poskytnout obec, kde měl bydliště. Pokud bydliště neměl, pak obec pobytu. Po roce 1945 se dosavadní systém chudinské (sociální) péče považoval za nedostatečný a nehodný době. Celý systém se převedl pod stát, který měl tuto otázku efektivně řešit. Dávky sociální péče po roce 1948 převzal tzv. sociální důchod. Nebylo třeba, aby příjemce byl v předchozím období pojištěn. Podmínkou byla sociální potřebnost a dosažení věku 65 let.⁹⁷

⁹⁵ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1940-1955*, sign. OK 35, inv. č. 278, s. 174-176, 204, 215, 231, 236, 262.

⁹⁶ Srov. tamtéž, inv. č. 278, s. 206.

⁹⁷ Srov. SOkA Klatovy, *Kronika města Horažďovice 1940-1955*, sign. OK 35, inv. č. 278, s. 98, 122, 158, 180; RÁKOSNÍK, J. a kol., *Sociální stát v Československu: Právně-institucionální vývoj v letech 1918-1992*, s. 374-377.

Závěr

Bakalářská práce se zabývala sociální problematikou v Horažďovicích v letech 1850-1950. Z dostupných zdrojů je zřejmé, že byla sociální problematika ovlivněna zejména vývojem společnosti v daném období i velkými historickými událostmi.

V práci je uvedeno, s jakými sociálními problémy se musela obec a její obyvatelé v minulosti vyrovnat. Život ve městě byl podobně jako v jiných městech a obcích monarchie resp. později republiky ovlivněn historickými událostmi a zvraty. Péče o potřebné ležela na počátku především na bedrech rodin a obce. Postupem času však na významu nabývala role státu. V samotném městě, jak vyplývá z dobových dokumentů, byla vždy důležitá role místních samosprávných a dobročinných spolků a organizací.

Z prostudovaných materiálů je patrné, že do roku 1850 byly potřeby chudých zajišťovány financováním z různých dávek, darů, odkazů bohatých měšťanů, nadací či samosprávnými institucemi jako byly například cechy. Postupně pak také ztrácel na důležitosti vliv církve a jejích institucí v sociální oblasti, a to tím více, čím ubývala jejich hospodářská síla.

Krátce po přelomu století došlo k zákonným úpravám týkajících se chudinské péče ze strany obce. Byly stanoveny podmínky pro nárok na chudinskou péči. Pomoc byla poskytována převážně ve formě naturálií, ale poskytovala se i v peněžní formě. Ke konci 19. století byla přijata řada právních norem, které měly dopad i na situaci v Horažďovicích. Zde, podobně jako na jiných místech v monarchii, byl kladen důraz také na vzdělávání, které přispívalo ke zlepšení uplatnění v zaměstnání. V Horažďovicích sehrály v druhé polovině 19. století při řešení sociální problematiky významnou roli dobročinné spolky, které nejen že podporovaly různým způsobem své členy, ale často poskytovaly prostředky na dobročinné účely. Za podobným účelem vznikaly i nadace, z nichž některé pomáhaly chudé školní mládeži, na počátku 20. století byl také zaveden polévkový ústav.

V Horažďovicích také můžeme sledovat působení Zemské komise pro ochranu dětí, která byla zřízena v roce 1908. O dva roky dříve, v roce 1906, zde byl založen spolek Ochrana mládeže soudního okresu horažďovického. Obec, jako nositel sociální pomoci na místní úrovni, vždy posuzovala oprávněnost nároku na podporu nebo péči

a přihlížela, zda žadatelé nemohou využít pomoci svých blízkých, kteří měli být na prvním místě při poskytování pomoci. V případě, kdy takové osoby nebyly, nastoupila možnost umístění do zdejšího chudobince a poskytnutí podpory na základě doporučení chudinského odboru a následném schválení městskou radou.

V období první světové války došlo k nárůstu nezaměstnanosti, nárůstu cen potravin, které postupně ubývaly, až došlo k přidělovému systému. Taktéž se ve městě usadili uprchlíci, byla zavedena přísná hygienická opatření, čímž se čelilo šíření nakažlivých chorob. Pomoc byla zaměřena zejména na sirotky a vdovy po padlých vojácích. Po vzniku Československé republiky a především v souvislosti s ukončením války se zvýšil počet nezaměstnaných, o které se obec nedokázala postarat. Některé pravomoci v této oblasti byly přesunuty na stát. Důležitou institucí v oblasti péče o mládež byla Okresní péče o mládež v Horažďovicích. Další institucí, která pomáhala řešit situaci potřebných, byl Československý Červený kříž. Za zajímavé považuji zjištění, že ve městě působilo v meziválečném období až 35 spolků.

Přesto je třeba zmínit, že přes působení výše zmíněných podporných institucí i fakt, že Horažďovice nebyly průmyslovým městem, se tomuto místu nevyhnuly důsledky hospodářské krize. Ta způsobila nárůst nezaměstnanosti a všech s tím spojených doprovodných jevů (pokles koupěschopnosti obyvatelstva, migrace za prací, nárůst kriminality, žebrání atd.). K omezení dopadů nezaměstnanosti byly zadávány nouzové práce, které zajistily alespoň menší výdělek. Podařilo se tak vybudovat několik potřebných staveb ve městě, především infrastrukturních. Ke zlepšení situace došlo až ve druhé polovině třicátých let 20. století, ale jen do začátku druhé světové války.

Vypuknutím tohoto konfliktu nastalo opět období tíživé hospodářské a společenské situace. Restrikce se v mnohém podobaly období první světové války. Některé však byly daleko tvrdší, zejména postižení Židů a osob, které s okupační mocí nesouhlasily. Změnou politické situace po ukončení druhé světové války došlo i k podstatné změně v sociálním zabezpečení. Téměř monopolní postavení zde získal stát a systém péče využívaný dosud, byl uznán jako nehodný té doby. Naděje, které obyvatelé vkládali do vývoje společnosti po osvobození v roce 1945, ukončil únorový převrat v roce 1948 a slibně se rozvíjející společnost byla uvržena do čtyřicetileté totality. I v ní se však sociální situace obyvatel zlepšovala a byla mnohdy nesrovnatelná s minulým obdobím – což však nevyvážilo fakt reálné nesvobody.

Použité zdroje

Literatura

Horažďovice 700 let 1292-1992: Program oslav.

NĚMEC, K. *Dějiny města Horažďovic*. Horažďovice: vydáno péčí a nákladem Okrašlovacího spolku v Horažďovicích, 1936. ISBN neuvedeno.

NĚMEC, K. J. a kol. *Tvář města*. Horažďovice: Městský úřad Horažďovice, 2000. ISBN 80-238-6117-4.

PÁTRA, M. *Chudinská péče v Čechách v letech 1918-1938 a její historické kořeny*. Praha 2010. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Ústav hospodářských a sociálních dějin. Vedoucí práce J. Rákosník.

RÁKOSNÍK, J. a kol., *Sociální stát v Československu: Právně-institucionální vývoj v letech 1918-1992*, Praha: Auditorium, 2012. ISBN 978-80-87284-30-8.

SMETANOVÁ, H. *Židé v Horažďovicích*. Horažďovice: Město Horažďovice, 2008. ISBN neuvedeno.

ŠIMON, E. *Dějiny maltézskeho řádu v Horažďovicích*. Horažďovice: MěKS Horažďovice, 1993. ISBN neuvedeno.

ŠIMON, E. *Horažďovice: Proměny města 1292-1992*. Horažďovice: MěKS a MěstNV v Horažďovicích, 1990. ISBN 80-900062-3-X.

ŠIMON, E. *Stručné dějiny kapitalismu na klatovském okrese*. Klatovy: Okresní pedagogické středisko odboru školství ONV Klatovy, 1983. ISBN neuvedeno.

110 let Požární ochrany Horažďovice 1878-1988.

Archivní prameny

Státní okresní archiv Klatovy

Dětský domov, sign. XIV/K, inv. č. 958.

Gruntovní kniha: Urkundensammlung des Grundbuchsamtes Horazdovitz z roku 1876 (pozemková kniha).

Chudobinec, špitál, sign. XIV/A, inv. č. 950.

Kronika města Horažďovice 1914-1919, sign. OK 32, inv. č. 275.

Kronika města Horažďovice 1919-1927, sign. OK 33, inv. č. 276.
Kronika města Horažďovice 1928-1940, sign. OK 34, inv. č. 277.
Kronika města Horažďovice 1940-1955, sign. OK 35, inv. č. 278.
Kronika obecné školy Horažďovice 1872-1924, sign. ŠK 73, inv. č. 177.
Kronika obecné a národní školy 1877-1949, sign. ŠK 72, inv. č. 375.
Kronika obecné školy Horažďovice 1892-1940, sign. ŠK 76, inv. č. 450.
Kronika obecné školy Horažďovice 1924 -1940, sign. ŠK 74, inv. č. 178.
Kronika obecné a národní školy Horažďovice 1940-1953, sign. ŠK 77, inv. č. 451.
Nadace Adolfa Prunnera, sign. XV/F/3, inv. č. 967.
Pracovní záležitosti, nouzové práce, sign. XVIII/A, inv. č. 1011.
Sčítání lidu, statistické záležitosti, sign. XVII/B/10, inv. č. 999.
Stavba chudobince /odkaz architekta J. Benedikta/, sign. 145, inv. č. 507.
Studentské nadace, stipendia, dary aj., XII/A/3, inv. č. 942.
Zápisy chudinského odboru, sign. 38, inv. č. 312.
Zápisy chudinského odboru, sign. 46, inv. č. 313.

Internetové zdroje

<<http://www.sumavanet.cz/horazdovice/zaklad.asp>>

RŮŽKOVÁ, J, ŠKRABAL, J a kol. *Historický lexikon obcí ČR 1869 - 2005 - 1. díl* [online]. Praha: 2006. Jihočeský kraj, Dostupné na WWW:<<https://www.czso.cz/documents/10180/20538302/13n106cd1.pdf/cf538eaa-7f70-49f6-8e76-dc88932650ef?version=1.0>>

Abstrakt

ŽIVČÁKOVÁ, B. *Sociální problematika v Horažďovicích v letech 1850 až 1950*. České Budějovice 2017. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra teologických věd. Vedoucí práce doc. ThDr. Rudolf Svoboda, Th.D.

Klíčová slova: historie, obec Horažďovice, 1850-1950, sociální problematika, chudoba, školství, Okresní péče o mládež, chudobinec, chudinská péče, nezaměstnanost.

Práce se zabývá sociální problematikou v Horažďovicích v letech 1850-1950. Zachycuje, jaký na ni měly vliv významné události v Horažďovicích, které se za tu dobu staly. V první části práce je popsán všeobecný nástin historie města Horažďovice. Druhá část je zaměřena na sociální problémy a sociální problematiku v Horažďovicích, její vývoj a vliv v období Rakouska-Uherska, v období první světové války, v meziválečné době a v období druhé světové války a těsně po ní.

Abstract

ŽIVČÁKOVÁ, B. *Social issues in Horažďovice 1850-1950*. České Budějovice 2017. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra teologických věd. Vedoucí práce doc. ThDr. Rudolf Svoboda, Th.D.

Key words: history, Horažďovice, 1850-1950, social issues, poverty, education, District care of young persons, poorhouse, care for the poor, unemployment.

This text deals with the social issues in Horažďovice between 1850-1950. It describes the impact of the major events that occurred in Horažďovice during this period. The first part of the work covers the general outline of the town of Horažďovice. The second part focusses on the social issues and social problems, their development and impact in Horažďovice during the Austro-Hungarian monarchy, the First World War, the inter-war period, the Second World War and immediately after it.